

Finanskrisen, förväntningarna och förtroendet

Lars Nord och Adam Shehata

DEMICOM
Mittuniversitetet
2013

Författare: Lars Nord och Adam Shehata
Titel: Finanskrisen, förväntningarna och förtroendet
Utgiven av: DEMICOM, Mittuniversitetet, År 2013, Sundsvall
Rapportserie: nr 11
ISBN 978-91-86694-89-0
© Författarna och Mittuniversitetet År 2013
www.miun.se/demicom

SAMMANFATTNING

Syftet med denna avslutande rapport kring finanskrisen hösten 2008 är att diskutera kriskommunikationens villkor och opinionsbildningens dynamik genom att analysera det kommunikativa samspelet mellan politiker och myndighetsaktörer, nyhetsrapporteringen i de traditionella massmedierna och medborgarna. Vidare analyseras huruvida detta kommunikativa samspel påverkat opinionen och allmänhetens förtroende för aktörerna. Slutligen jämförs det kriskommunikativa samspelet under finanskrisen med motsvarande skeende under tsunamikatastrofen 2004/2005 och svininfluensan 2009.

Analysen av finanskrisen visar att medierna vid detta tillfälle hade en tydlig roll som katalysator i det kommunikativa samspelet. Det var förstås inte medierna som skapade den finansiella krisen, men de tog ett viktigt kommunikativt initiativ och uppmärksammade krisen nyhetsmässigt i stor omfattning. Opinionsmässigt bidrog medierna till att skapa en bild av finanskrisen som det var mycket svårt för andra samhällsaktörer att inte förhålla sig till.

Flera faktorer bidrog till att bilden av regeringen i medierna – mot alla odds – kunde bli så fördelaktig under finanskrisen. Här förtjänar att påpekas att frånvaron av en stark politisk opposition i Sverige hösten 2008 sannolikt spelade roll i sammanhanget. Det var nämligen ont om sådana kontrasterande och konkurrerande krisuppfattningar i det svenska samhället som medierna vanligen gärna återger för att åstadkomma en allsidig rapportering. Finanskrisen beskrevs överlag på ett entydigt sätt: det rörde sig här om en händelse som inträffat i omvärlden och där ansvaret framförallt fanns utanför landets gränser.

Regeringen accepterade den bild av krisen som förmedlades i medierna, och anpassade sitt eget budskap till denna bild. Det skapades en överensstämmelse mellan den rådande mediebilden och regeringens egen fortsatta kommunikation om finanskrisen. Utifrån denna grundläggande problembeskrivning vidtog sedan regeringen olika åtgärder som bekräftade den allvarliga situationen, men också pekade på att den svenska ekonomin var i god ordning och att den svenska regeringen var beredd att möta de utmaningar som den nya situationen krävde.

Allt detta bidrog i sin tur till att allmänhetens förväntningar i samband med finanskrisen får betraktas som låga. När regeringen i detta läge kunde framstå som handlingskraftig – och när medierna inte heller hade andra aktörers alternativa tolkningar att återge – är det måhända inte särskilt överraskande att regeringens krishantering uppfattades övervägande positivt av den svenska allmänheten, och att förtroendet för den inte heller påverkades negativt av krisen.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	3
Innehållsförteckning.....	4
Förord.....	5
Inledning.....	6
Politik och ekonomiska kriser	6
Vår tids kriser.....	12
Politiskt förtroende vid kriser	15
Den medialiserade krisen.....	19
Den medialiserade finanskrisen: Tre lärdomar.....	23
1. Massmedierna som katalysator under finanskrisen.....	23
2. Medierapporteringen påverkade bilden av finanskrisen.....	25
3. Regeringen ”surfade” på finanskrisvägen.....	28
Tre fall av förtroendekamp: tsunamin, svininfluensan och finanskrisen	32
Avslutande diskussion	40
Litteratur.....	43
Rapporter från Demicom	48

FÖRORD

Den här rapporten är den fjärde och sista inom ramen för forskningsprojektet ”Finanskrisen, förväntningarna och förtroendet – studier av det kriskommunikativa samspelet mellan makthavare, myndigheter, medier och medborgare”. I rapporten analyseras de viktigaste resultaten av de tidigare delstudierna på området vilka också relateras till varandra. Frågan om hur bilden av finanskrisen växte fram i Sverige hösten 2008, och vilka drivkrafter som var centrala i denna process diskuteras utförligt och jämförs med några andra kriser.

Forskningsarbetet har utförts vid DEMICOMs forskargrupp vid Mittuniversitetet i Sundsvall och ansvariga för denna avslutande rapport är undertecknad och fil dr Adam Shehata. Projektet finansieras av SOES, Samverkansområde Ekonomisk Säkerhet, som omfattar myndigheterna Finansinspektionen, Försäkringskassan, Riksgälden, Skatteverket och Tullverket. Projektet samordnas av MSB, Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap.

Inför arbetet med rapporten har också projektgruppens övriga deltagare bidragit med värdefulla synpunkter och kommentarer: Kajsa Falasca, Karl-Arvid Färm, Lena Jendel, Catrin Johansson, Elisabet Ljungberg och Jesper Strömbäck. För redigering av rapporten svarar Karl-Arvid Färm.

Sundsvall i april 2013

Lars Nord
Professor
Projektledare

INLEDNING

Vad är du mest nöjd med under den här mandatperioden?

Den enskilt svåraste prövningen var finanskrisen, därför att den visade vår litenhet och vårt beroende av vår omvärld. Och det är klart att vårt sätt att redan då, men också därefter, hantera att Sverige kan bli en trygg hamn i en orolig värld – det känner jag mig mest nöjd med.

Fredrik Reinfeldt i intervju i Expressen 2012-09-15

Efter sex år som svensk statsminister kände sig moderatledaren Fredrik Reinfeldt mogen att i en kvällstidningsintervju summera regeringens arbete. På frågan om vad han kände sig mest nöjd med under dessa år handlade svaret inte direkt om den politik alliansregeringen själv fört som en kontrast emot den tidigare socialdemokratiska regeringen. Svaret handlade varken om ett minskat utanförskap, om ökad valfrihet i vården eller om jobbskatteavdraget. I stället valde statsministern att särskilt lyfta fram hur regeringen klarat av yttre påfrestningar i form av en global finansiell kris. Det var ett utifrån kommande hot som kunnat avvärjas genom ett kompetent agerande. Svaret handlade varken om politisk ideologi eller inrikespolitiska sakfrågor, utan mer om förmågan att rida ut stormen när det blåste som värst utanför landets gränser.

Politik och ekonomiska kriser

Det är ett på många sätt intressant svar som Reinfeldt ger i Expressenintervjun hösten 2012. Det är ingen överdrift att påstå att det ingår i något som kan betraktas som en dominerande politisk berättelse i Sverige efter finanskrisen hösten 2008. Denna berättelse – eller gestaltning – går i stort ut på att Sverige i likhet med alla andra öppna ekonomier drabbades hårt av oron på de globala finansmarknaderna, men att vårt land genom att ha en välskött ekonomi och en skicklig krishantering lyckades minimera de negativa effekterna av finanskrisen. Där tidigare svenska regeringar mest vändats över de inrikespolitiska effekterna av omvärldens ekonomiska kriser, lyckades alliansregeringen sätta en alternativ bild av läget som också fick opinionsmässigt genomslag. Många minns fortfarande finansminister Anders Borgs otaliga vädermetaforer om till exempel moln vid horisonten och hans överraskande hårda tonläge mot banker och direktörer där uttryck som att ”sätta grimma på girigheten” lades till den samlade svenska politiska vokabulären. Lika tydligt var hur den politiska oppositionen under hösten 2008 aldrig lyckades utnyttja situationen till sin egen fördel trots att man vid denna tidpunkt hade ett betydande opinionsmässigt övertag. Men finanskrisen rubbade också de politiska förutsättningarna. De oppositionspartier som normalt brukar tjäna på ekonomiska kriser förlorade

stöd bland väljarna, och de regeringspartier som vanligen missgynnas av dem stärkte sitt stöd. Den historiska relationen mellan ekonomisk utveckling och politisk framgång föreföll inte längre självklar.

Finanskrisen hösten 2008 erbjöd med andra ord något oväntat och överraskande för en kris- och opinionsforskare. Mot bakgrund av tidigare forskning framstår den efterföljande opinionsutvecklingen som särskilt intressant. Med en kraftigt försämrad svensk ekonomi och massiv medierapportering skulle nog de flesta gissa att regeringens förtroende dalade. Utifrån tidigare forskning finns det dessutom skäl är förvänta sig en sådan utveckling.

För det första erbjuder statsvetenskapliga teorier om ekonomiskt röstning argument för tesen att finanskrisens genomslag ska sätta negativt avtryck på förtroendet för den svenska regeringen (Hellwig, 2001; Lewis-Beck & Stegmaier, 2007). Utgångspunkten i denna litteratur är att medborgarna belönar och bestraffar sittande regeringar baserat på bedömningar av hur den nationella ekonomin utvecklats. När ekonomin går dåligt bestraffas regeringen av väljarna, när det går bra belönas den och får fortsatt förtroende. Detta samband mellan uppfattningar om samhällsekonomin utveckling och stödet för den sittande regeringen har kunnat påvisas gång på gång i olika sammanhang och länder, även om styrkan i sambandet varierat (Lewis-Beck & Stegmaier, 2007).

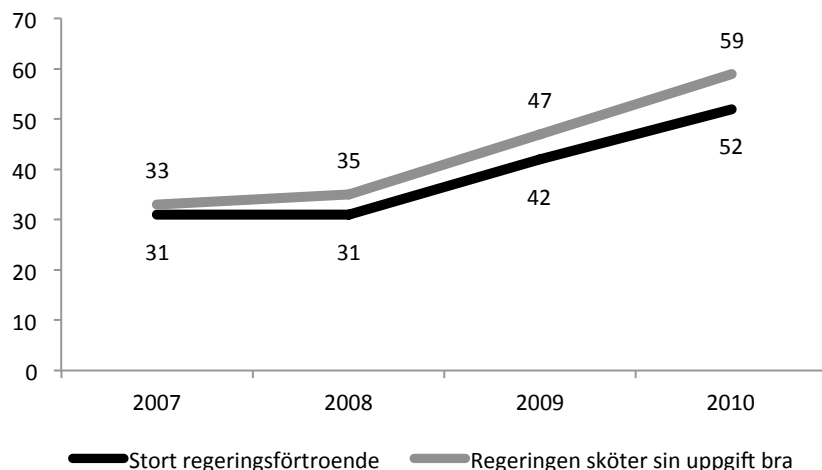
För det andra erbjuder den medie- och kommunikationsvetenskapliga litteraturen ytterligare argument för finanskrisens potentiellt negativa effekter på regeringens förtroende. Forskare som studerat mediernas påverkan på opinionen har återkommande kunnat påvisa att sakfrågor som får stort genomslag i medierapporteringen inte bara kommer att uppfattas som angelägna samhällsproblem av medborgarna (dagordningsteorin), utan att dessa också i ökande grad kommer att prägla människors förtroende för politiska aktörer (primingteorin). Mediernas så kallade primingeffekter innebär helt enkelt att medborgarnas kriterier för att bedöma hur regeringen sköter sig formas av vilka frågor som dominerar nyhetsrapporteringen (Iyengar & Kinder, 1987; McCombs, 2004; Wolfsfeld, 2011).

Uppförsbacken för regeringen tedde sig därför mycket brant hösten 2008. Finanskrisens genomslag påverkade inte bara den svenska ekonomin på ett direkt sätt – med ett akut krisförlopp följt av en dramatisk konjunkturnedgång och accelererande arbetslöshet – utan trängde dessutom undan mycket annat från den dagliga nyhetsrapporteringen. Utifrån tidigare forskning om opinionsbildning och medieeffekter fanns det därför starka skäl att förvänta sig vikande förtroendesiffror i finanskrisens spår. Så skedde emellertid inte.

Som en tydlig illustration av det motsatta visar figur 1 nedan hur allmänhetens förtroende för alliansregeringen utvecklades under finanskrisen, från hösten 2007 till hösten 2010. Snarare än att minska ökar andelen svenskar som antingen har stort eller ett mycket stort förtroende för regeringen från 31 till 52 procent under dessa år. På motsvarande sätt växer andelen som anser att

alliansregeringen sköter sin uppgift på ett bra eller mycket bra sätt från 33 till 59 procent under samma tidsperiod. Att regeringen stärkte sina kort i följderna av finanskrisen råder det med andra ord ingen tvekan om.

Figur 1. Allmänhetens förtroende för regeringen, 2007-2010 (procent).

Kommentar: Bygger på frågeformuleringarna: (1) "Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?", med de fem svarsalternativen "Mycket stort förtroende", "Ganska stort förtroende", "Varken stort eller litet förtroende", "Ganska litet förtroende" och "Mycket litet förtroende". Figuren visar andelen med "Mycket stort" eller "Ganska stort" förtroende; samt (2) "Hur tycker du att regeringen sköter sin uppgift?", med de fem svarsalternativen "Mycket bra", "Ganska bra", "Varken bra eller dåligt", "Ganska dåligt" och "Mycket dåligt". Figuren visar andelen som svarat "Mycket bra" eller "Ganska bra".

Minsta N=1553.

Källa: SOM-2007, SOM-2008, SOM-2009 & SOM-2010.

Trots rejäl motvind – och i strid med etablerade teorier om opinionsbildning – gick den sittande alliansregeringen förtroendemässigt stärkt ur finanskrisen. Och när statsminister Fredrik Reinfeldt flera år senare själv tillåts formulera sin syn på alliansregeringens sätt att leda landet är det alltså just hanteringen av finanskrisen han är mest nöjd med.

I denna rapport ska vi utifrån ett kriskommunikativt perspektiv diskutera ett antal tänkbara orsaker till denna opinionsutveckling. Den främsta förklaringen, ska vi hävda, ligger i hur denna kris – liksom regeringens hantering av den – kom att gestaltas av centrala politiska aktörer och av medier samt uppfattas av medborgare. I grunden handlar gestaltning (framing) om meningsskapande, om hur problem, orsaker och lösningar definieras i den

allmänna debatten – helt enkelt hur bilden av en kris och olika aktörers ansvar formas (D’Angelo & Kuypers, 2010; Entman, 1993).

Ur gestaltningssynpunkt kan man teoretiskt sett urskilja två radikalt olika kriskommunikativa förlopp. Under vissa kriser råder det gestaltningsskonkurrens med olika aktörer som erbjuder alternativa problemformuleringar och perspektiv på händelser, medierapporteringen återspeglar dessa och opinionen är delad i sina åsikter och uppfattningar om händelseförloppet. Vid andra kriser dominerar istället enskilda gestaltningar debatten genom att det råder övergripande konsensus om hur en fråga ska förstås bland centrala politiska aktörer och myndigheter, medier och medborgare (Bennett et al., 2007; Entman, 2004). Fallet med finanskrisen präglades i stor utsträckning av just konsensus, där en övergripande *finanskrisgestaltning* kom att dominera medierapporteringen och aldrig på allvar utmanas av etablerade politiker och myndighetsaktörer. Denna finanskrisgestaltning, som vi valt att kalla den, formade bilden av en global finanskris med specifika orsaker och effekter, utifrån vilken förväntningar på regeringens ansvar kom att formas. Denna dominerande gestaltning skapade även förutsättningar för olika aktörers agerande liksom för den efterföljande opinionsutvecklingen.

Samtidigt är det viktigt att påpeka att gestaltningar aldrig är hämtade ”ur luften”. Istället avgörs en gestaltning genomslag i den offentliga debatten – dvs. bland politiska aktörer, i medierapporteringen och hos medborgarna – av en rad faktorer som lyfts fram i tidigare forskning (Bennett et al., 2007; Shoemaker & Reese, 1996). Dels avgörs genomslaget i medier och opinion av om en gestaltning har tydliga förespråkare på inflytelserika positioner i samhället, såsom ledande politiker och myndigheter. Dels avgörs genomslaget av om gestaltningarna uppfattas ha täckning i verkligheten, samt om de överensstämmer med befintliga uppfattningar hos medborgarna. En gestaltning som är alltför kulturellt avvikande har därför svårt att slå igenom i opinionen. Omvänt har gestaltningar som torgförs av inflytelserika aktörer och officiella källor med hög trovärdighet, och som dessutom tycks bekräftas av ”objektiva” och konkreta indikatorer från den verklighet som journalister rapporterar om, stor sannolikhet att slå igenom i debatt och opinion.

Det var just sådana omständigheter, menar vi, som skapade förutsättningarna för opinionsbildningen i samband med finanskrisen hösten 2008. Och det är dessa frågor som ska diskuteras närmare i denna slutrapport i forskningsprojektet ”Finanskrisen, förväntningarna och förtroendet – studier av det kriskommunikativa samspelet mellan maktthavare, myndigheter, medier och medborgare”. Det övergripande syftet med forskningsprojektet har varit att undersöka de kriskommunikativa opinionsbildningsprocesserna i det svenska samhället under och efter den finansiella krisen i Sverige 2008 samt att diskutera vad dessa haft för betydelse för allmänhetens verklighetsuppfattning om denna kris, i synnerhet vad gäller finansiell säkerhet och beredskap och allmänhetens fortsatta förtroende för dessa samhällsfunktioner. Till vårt stöd i den

kommande diskussionen utgår vi från de tre delrapporter som tidigare publicerats inom ramen för projektet.

I den första delrapporten analyserades myndigheternas och regeringens kriskommunikation i samband med finanskrisen (Johansson & Nord, 2011). I den andra delrapporten analyserades den svenska medborgaropinionen – krisuppfattningar, ekonomiska bedömningar och förtroende – i samband med finanskrisen (Shehata, 2012). I den tredje delrapporten analyserades ledande nationella mediers bevakning av finanskrisen (Färm et al., 2012). Därutöver jämförs i denna slutrapport dynamiken under finanskrisen med två andra aktuella samhällskriser där det förtroendemässiga utfallet för regeringen blev annorlunda: tsunamikatastrofen 2004 och svininfluensan 2009. Syftet med denna jämförelse är att diskutera de omständigheter vi uppfattar som centrala för att förstå opinionsbildningen i samband med finanskrisen hösten 2008 utifrån den kunskap vi har om kommunikationen vid tidigare kriser. Genom att jämföra med andra fall kan vi öka vår förståelse för opinionsbildningen under finanskrisen.

I denna rapport integreras därför resultat från de tidigare studierna i syfte att få en mer genomgripande analys och diskussion av kriskommunikationens villkor och opinionsbildningens dynamik. Tre övergripande frågeställningar ska diskuteras:

1. Hur såg det kommunikativa samspelet ut mellan politiker och myndighetsaktörer, nyhetsrapporteringen i de traditionella massmedierna och medborgarna i samband med finanskrisen 2008?
2. Hur påverkade det kommunikativa samspelet den allmänna ekonomiopinionen och medborgarnas aktörsförtroende?
3. I vilka avseenden skiljde sig det kommunikativa samspelet under finanskrisen 2008 från kommunikationen vid andra jämförbara kriser i Sverige.

Rapporten innehåller följande delar: Eftersom finanskrisen är ett exempel på ett mer generellt fenomen inleder vi med en allmän diskussion kring vad som utmärker vår tids kriser. Därefter står begreppet politiskt förtroende i fokus, liksom hur förtroendet för politiska aktörer i samband med samhällskriser kan komma att formas och utvecklas. I detta avsnitt presenteras en övergripande modell för att analysera hur förtroendet för olika samhällsaktörer och institutioner påverkas i samband med kriser. Denna modell ligger sedan till grund för den kommande diskussionen om kommunikationen under finanskrisen. Eftersom sådana kriser både förmedlas via och, i varierande grad, påverkas av de traditionella massmedierna, följer sedan en närmare diskussion om medialiserade kriser. Därefter följer en analysdel där resultaten från de tidigare tre delstudierna kopplas samman och diskuteras inom den givna analytiska ramen. I denna del presenteras resultaten av forskningsprojektet i

form av tre lärdomar eller omständigheter som vi menar kännetecknade just finanskrisen 2008. Slutligen följer ett avsnitt där slutsatser och resultat från finanskrisstudierna jämförs med två andra kriser med politiska implikationer, men där förutsättningarna för kommunikationen sett annorlunda ut. Grunden för denna jämförelse är den förtroendemodell som presenterats tidigare.

VÅR TIDS KRISER

Vår tids samhälleliga kriser kännetecknas till stor del av att de är geografiskt gränsöverskridande, bygger på komplexa kommunikativa processer och är svåra att förutse konsekvenserna av. De främsta kriserna är idag inte avgränsade till nationsgränser utan globala och gemensamma för alla stater. Det gäller miljöhot och klimathot, det gäller epidemier, det gäller terrorism och det gäller också de större naturkatastroferna som tsunamin i Sydostasien 2004 eller de oväder som skapats av fenomenen som "el nino" och "la nina".

Verkningarna av sådana kriser kan vara olika i olika länder, men det finns i praktiken inga skyddade zoner. En terrorgrupp som vill radikaliserat styret i Centralafrika kan attackera pendeltågsstationer i Västeuropa, och en smitta som uppstått i borte Asien kan efter en slumpartad spridning komma att döda allra flest människor i Latinamerika. Den tid är förbi då varje kris hade sin upprinnelse i nationalstatens problem (Offe, 1984). I en allt mer politiskt och framförallt ekonomiskt integrerad värld är det i stället globala processer som skapar de största kriserna. Överbelånade fastigheter i ett land leder till massarbetslöshet i grannländerna. Ökade utsläpp i en del av kontinenten ger försurade vattendrag i angränsande områden. I en globaliserad värld dominerar också de globala kriserna.

Men det är inte bara den geografiska basen för samhällskriser som har förändrats, det har i stor utsträckning också krisernas form och förlopp, och därmed också det sätt på vilket de kommuniceras i moderna samhällen. Den "klassiska" krisen hade en klar början, ett klart händelseförlopp och ett klart slut. Norrmalmstorgsdramat i Stockholm 1973 började till exempel när rånaren tog gisslan, det pågick under de fem kommande dagarna och det var slut i det ögonblick rånaren gav upp och överlämnade sig till polisen.

Vår egen tids eurokris är inte lika lätt att definiera. Började den i det ögonblick den grekiska ekonomin raserades våren 2010? Eller egentligen när stabilitetspakten träffades några år tidigare? Pågår den fortfarande våren 2013, men nu med fokus på den cypriotiska ekonomin eller har den övergått i en politisk kris för hela EU-projektet? Hur uppfattas och definieras krisen i de olika medlemsländerna? Det sägs ibland att en kris kan beskrivas som ett förlopp som bryter av från ett normaltillstånd. Men vad händer då om normaltillståndet är en kris?

I en värld där inte längre den dagliga kampen för överlevnad är central för de flesta, är hotbilderna i stället mer komplexa och svåröverskådliga (Beck, 1998; Bauman 2006). Det innebär att det blivit allt viktigare för demokratiska stater hur kommunikationen kring olika hot och risker sker. Kriskommunikationens villkor har därför blivit demokratiskt centrala att analysera. Även på detta område är det mycket som skiljer mellan gårdagens och dagens samhälleliga kriser.

En politisk skandal kunde förr lätt tystas ner genom att dementierna från de centralt placerade källorna fick störst utrymme i de största massmedierna varefter det allmänna intresset för affären ebbade ut. Idag är konkurrensen mellan medierna om exklusiva nyheter mycket större, vilket ökar sannolikheten för nya avslöjanden (Thompson, 2000). Till detta ska läggas en debatt på nya plattformar som sociala medier där en fråga kan leva vidare och få helt nya infallsvinklar utan större möjligheter för den eller dem som nyheten framförallt handlar om att kunna styra rapporteringen (Ghersetti & Odén, 2010). Kriskommunikation med megafoner och kommunikéer som alla lyssnar till förekommer nu bara i det fåtal diktaturer som finns kvar. I resten av världen är kriskommunikationen mer mångfacetterad och nätverksbaserad. Myndigheter, medier och medborgare möts på många fler sätt än förut och relationerna mellan olika budskap och innehåll förändras kontinuerligt under en kris. Kommunikationen kan inte längre kontrolleras av en enda aktör, men alla aktörer kan lära sig mer om den kaotiska kriskommunikationens villkor i en digital tidsålder.

Mot bakgrund av att vår tids kriser blivit allt mer gränsöverskridande och globala, mer diffusa processer, och mer kommunikativt komplicerade, så följer också att de blivit allt mer oförutsägbara – och det gäller både planeringen för att möta dessa kriser och de möjliga konsekvenserna av dem. Några dagar före det spanska valet 2004 såg den konservativa premiärministern Aznar ut som en given vinnare. Då inträffade terrordådet vid Atocha-stationen i Madrid. Aznar var snabb att ge baskiska separatister skulden, när det snart visade sig att al-Qaida låg bakom. Förtroendet för Aznar sjönk som en sten och en ny socialistisk regering kom oväntat till makten i Spanien på grund av terrordådet.

Andra gånger händer inte det förväntade. Massakern på Utöya i Norge sommaren 2011 riktades förvisso mot Arbeiderpartiets ungdomsförbund och den socialdemokratiske statsministern Jens Stoltenberg hyllades allmänt för sitt sätt att leda landet vid denna nationella tragedi. Likafullt var det den politiska huvudmotståndaren höyre som gick framåt mest i det kommunalval som följde bara månader efter terrordådet.

Dessa exempel visar både att samhälleliga kriser är näst intill omöjliga att förutse och att konsekvenserna av samma kriser är oerhört svåra att förutsäga. Myndigheter kan ha aldrig så väl förberedda krishanteringsstrategier, och medier kan känna sig trygga i förvissningen om att det finns inarbetade rutiner för krislägen. Ändå finns det inga garantier för att kriskommunikationen kommer att följa något gängse mönster som kan förutses in i minsta detalj. I stället är samtidens kriser oförutsägbarhetens kriser, där improvisationen, timingen och kanske till och med slumpen till sist kan komma att avgöra hur olika samhällsaktörer uppfattas och hur förtroendet mellan dem fördelas i allmänhetens ögon.

Beskrivningen av vår tids kriser som oförutsägbara och komplexa gör dem onekligen svårare att analysera, men uppmuntrar också till systematiska

jämförelser av krisförlopp och förtroendeutveckling för krisens aktörer. En förutsättning för sådana analyser är dock en förståelse för begreppet politiskt förtroende. Nästa avsnitt diskuterar inte bara fenomenet i sig utan presenterar också en grundläggande modell för att analysera hur aktörsförtroende påverkas i samband med kriser av detta slag.

POLITISKT FÖRTROENDE VID KRISER

Det politiska förtroendet har generellt dalat i västerländska demokratier under de senaste decennierna (Pharr & Putnam, 2000; O'Hare, 2004). Politiskt förtroende är samtidigt ett komplext begrepp och kan relatera såväl till allmänhetens förtroende för det övergripande styrelseskicket som till olika delar av det politiska systemet: partierna, regeringen och myndigheterna. Frågan om hur det politiska förtroendet har utvecklats i ett land är därför till en del beroende av på vilken av dessa nivåer som detta förtroende analyseras.

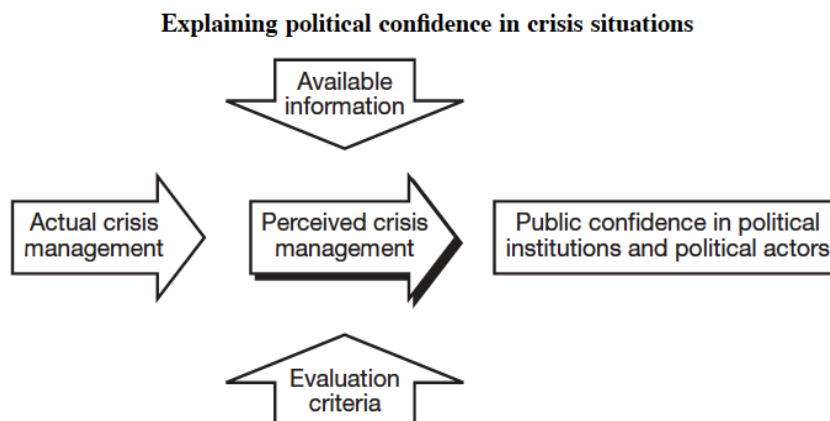
När det gäller förtroendet för det demokratiska styrelseskicket i stort visar jämförande forskning att detta förtroende är högt i de flesta stater som har demokratin som system, men att förtroendet samtidigt generellt minskat för såväl politiska partier som för regering och myndigheter (Listhaug & Wiberg, 1998; Newton & Norris, 2000). Sverige utgör inget undantag från denna utveckling utan uppvisar samma mönster i stort under de senaste decennierna, men under de allra senaste åren har det politiska förtroendet återhämtat sig (Oscarsson & Holmberg, 2013).

En helt annan fråga är om ett sviktande politiskt förtroende i en demokrati framförallt ska ses som ett svaghetstecken eller ett sundhetstecken. En misstro grundad på skepsis och ett kritiskt förhållningssätt till makten bland medborgarna kan uppfattas som ett vitalt inslag i en levande demokrati, medan en total uppslutning kring allt de politiska ledarna gör snarare är tecken på en osund konformism och en offentlighet med stora brister. Samtidigt är de flesta forskare på området eniga om att i vart fall ett utbrett stöd för det rådande samhällsskicket är nödvändigt för att demokratin ska fungera väl (Easton, 1965; Norris, 1999; Putnam, 2000; Norris, 2000). I samband med kriser är det också rimligt att anta att det mer specifika förtroendet för politiska institutioner och politiska aktörer kan vara avgörande för det demokratiska samhällets möjligheter att möta de påfrestningar som den aktuella krisen skapar.

Vägarna att vinna politiskt förtroende har sannolikt förändrats till följd av betydande politiska systemförändringar i moderna demokratier. I tider då partiväsendet var starkt med en majoritet av befolkningen som övertygade partianhängare kunde det politiska förtroendet bäst vinnas på den interna partiarenan. Detta skedde då genom att övertyga de egna leden, och relatera den förda politiken till partiets ideologi och hållning i politiska sakfrågor. Idag, då de flesta medborgare inte längre har någon stark lojalitet till något enskilt parti, prövas i stället det politiska förtroendet i stor utsträckning av en allmän bedömning av det politiska ledarskapet och politikens förmåga att på ett kompetent och handlingskraftigt sätt möta de utmaningar som förestår. Eller uttryckt på ett annat sätt: den interna partiarenan har blivit mindre viktig, medan väljarenan och mediearenan fått ökad betydelse när det politiska förtroendet formas (Nord & Strömbäck, 2003).

Frågan om orsakerna till sådana förändringar av det politiska förtroendet i demokratiska stater är inte alldeles lätta att undersöka. En mycket användbar modell för att analysera viktiga faktorer för det politiska förtroendet har dock utvecklats av statsvetarna Robert Putnam, Susan Pharr och Russell Dalton (Putnam et al. 2000). I deras modell betonas vikten av allmänhetens bild av krishantering (perceived crisis management). Denna bild påverkas förstås av den faktiska krishantering (actual crisis management), men också av tillgänglig information (available information) om händelsen och de kriterier som används för att värdera (evaluation criteria) de politiska aktörernas och institutionernas agerande (se figur 2).

Figur 2

Dessa olika faktorer kan samverka på olika sätt för att forma det politiska förtroendet i en krissituation. Om den information som medborgarna får om en kris – till exempel genom mediernas bevakning av den – är övervägande kritisk och fokuserad på politikernas misstag eller tillkortakommanden är sannolikheten större att allmänhetens förtroende påverkas negativt eftersom krishantering lättare kan komma att uppfattas som bristfällig. Det samma gäller om allmänheten har mycket höga förväntningar på politikernas förmåga att hantera kriser och dessa inte infrias av agerandet vid den aktuella krisen. Kombinationen av negativ information och upplevelsen av att politikerna inte svarar mot de uppställda förväntningarna är följaktligen enligt denna modell de förutsättningar som allra troligast leder fram till ett minskat förtroende för politiska institutioner och politikens aktörer.

Den faktor som antas spela allra störst roll för det politiska förtroendet i modellen ovan är hur krishanteringens uppfattas av allmänheten. I alla moderna demokratier får idag medborgarna huvudsakligen sin bild av politiken genom sin mediekonsumtion (Bennett & Entman, 2001). En viktig komponent för att förstå hur bilden av krishanteringens formas är därför att granska hur medierna skildrar den aktuella krisen och dess centrala aktörer. Mediernas roll i detta sammanhang har poängterats av många forskare. Ett exempel är Doris Graber som konstaterar att både politiker och myndigheter har att förlita sig på medierna i dessa situationer:

During crises, the public depends almost totally on the media for news and for vital messages from public and private authorities. The news media are the only institutions equipped to collect substantial amounts of information and disseminate it quickly (Graber 2005: 129).

Påpekandet att verkligheten till en stor del är mediebaserad kan förstås förefalla trivial, men påverkar sannolikt vår syn på dramatiska händelser på flera sätt. Dels gäller det de roller som medierna spelar i dessa situationer, dels gäller det den bild av händelserna som ges i medierna och de konsekvenser detta kan få för allmänhetens uppfattning om det som inträffat. Medierna är därför mer än bara en rak informationskanal till medborgarna. De är också för de flesta den helt dominerande offentlighet inom vilken den dramatiska händelsen kan diskuteras och analyseras (jfr Thompson, 2000; Bennett & Entman, 2001).

Stora kriser har naturligtvis ett självklart nyhetsvärde och får en omfattande bevakning, men det är också tänkbart att mindre kriser – eller till och med pseudokriser – får stor uppmärksamhet i medierna eftersom de kan tänkas intressera en större publik. I de flesta fall har kriser ett givet nyhetsvärde då de är dramatiska och mer eller mindre oväntade händelser. Sällan är efterfrågan på nyheter så påtaglig som i samband med kriser, menar kommunikationsforskaren Timothy Coombs:

A crisis creates an information void. Nature abhors vacuum. Any information void will be filled somehow and by someone (Coombs 1999: 114).

Kampen om informationen vid en kris är därför central. I ett krishanteringsperspektiv får det anses som avgörande att centrala aktörer tar initiativ på detta område så snabbt som möjligt i syfte att påverka dagordningen och det sätt på vilka krisen kan komma att uppfattas av allmänheten. De första intrycken av händelseförloppet kan visa sig utomordentligt viktiga för den fortsatta kriskommunikationen och den allmänna bild som formas av krisen i senare skeden. Om viktiga samhällsaktörer och institutioner inte förmår att ta initiativet utan lämnar ett tomrum kommer allmänhetens efterfrågan på nyheter om händelseutvecklingen snabbt att fyllas av andra som medier och intressegrupper av olika slag. I en sådan process kan bilder av krisen formas och sedan växa sig starka och bli mycket svåra att förändra. Ett första intryck av

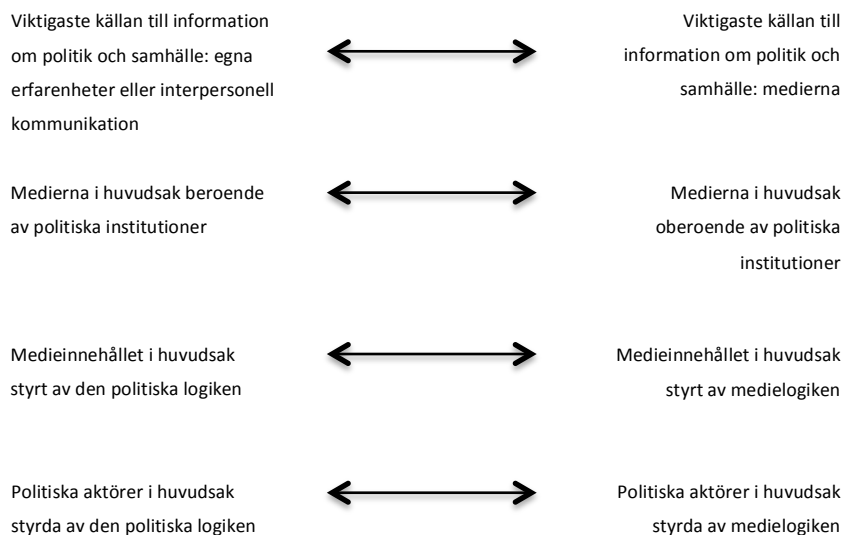
passiva politiker kan därför visa sig mycket svårt att förändra trots aldrig så kloka kommunikationsinsatser i ett längre perspektiv.

DEN MEDIALISERADE KRISEN

Att medierna spelar en avgörande roll för människors aktörsförtroende i samband med kriser är alltså centralt utifrån modellen i figur 2. Dels är medierna den främsta källan till information om krisen för den överväldigande majoriteten medborgare (*available information*), dels påverkar medierna människors förväntningar och kriterier för att bedöma de politiska aktörernas och institutionernas agerande (*evaluation criteria*), samt deras uppfattningar om olika aktörers krishantering (*perceived crisis management*). I detta avsnitt ska vi argumentera för att dessa faktorer var centrala för att förstå hur medborgarnas förtroende för regeringen utvecklades under finanskrisen.

Mediernas centrala roll i samband med finanskrisen kan också betraktas ur ett medialiseringsperspektiv. Begreppet medialisering har under senare år slagit igenom med kraft både i den allmänna debatten och inom forskningen. Inom forskningen definieras medialisering som en samhällsprocess av gradvis ökad mediemakt i relation till andra sfärer i samhället (Hepp et al., 2010; Mazzoleni & Schulz, 1999; Strömbäck, 2008). Medialisering innebär i grunden att medierna inte bara fungerar som den främsta källan till information om politik och samhälle (mediering) utan att medierna också som en aktiv institution intervenerar och påverkar denna verklighet i den meningen att aktörer anpassar sitt agerande efter mediernas sätt att arbeta (medialisering). I relation till finanskrisen kan medialisering ses som en process där de traditionella massmedierna inte bara speglar ett händelseförlopp utan också blir en drivande kraft bakom detta förlopp. Annorlunda uttryckt är skillnaden mellan massmedierna som passiv *kanal* för offentlig debatt och som självständig *aktör* i denna debatt central för att förstå medialisering.

Medialiseringen av politik ska alltså ses som en samhällsprocess där medierna gradvis åtnjuter en starkare maktposition över opinionsbildningen, framför allt i relation till politiska institutioner och aktörer. Utifrån medieforskaren Jesper Strömbäcks definition (2008, 2009) kan politikens medialisering karaktäriseras av flera faser – eller dimensioner – som just beskriver massmediernas ökade inflytande i samhället. Genom att peka på medialiseringens ”faser” framhävs den historiska utveckling som han menar kännetecknat förhållandet mellan medieinstitutioner och politiska institutioner under efterkrigstiden. Dessa fyra dimensioner – som illustreras i figur 3 – kan användas för att analysera graden av medialisering i ett givet samhälle.

Figur 3. Den medialiserade politikens fyra dimensioner.

Den första dimensionen handlar om i vilken utsträckning massmedierna å ena sidan, eller direkta erfarenheter och interpersonell kommunikation å den andra, utgör den främsta källan till information om politik och samhälle. De traditionella massmedierna har under många år haft rollen som huvudsaklig informationsförmedlare för majoriteten av svenska medborgare. Även om de traditionella massmedierna troligen sett sin guldålder står de fortfarande starka som nyhetsförmedlare (Shehata & Wadbring, 2012; Papathanassopoulos et al., 2013). Samtidigt har den snabba medieutvecklingen gjort att utbudet av medier vuxit explosionsartat vilket medfört att människors möjligheter att välja bland olika typer av kanaler och innehåll blivit närmast obegränsade. Den ställning som dagstidningar, radio och tv hade under 1970- och 1980-talen har kraftigt utmanats av ökad konkurrens om människors uppmärksamhet. I samband med att massmedierna successivt stärkte sin roll som förmedlare av politiska händelser uppfylldes alltså det första kriteriet för politikens medialisering: människors bilder och kunskaper om politik förmedlades framför allt via massmedierna.

Medialiseringens andra dimension handlar om medieinstitutionernas relation till politiska institutioner såsom riksdag, regering och, inte minst, de politiska partierna. Redaktioner som formellt och organisatorisk står fria från den politiska makten är en förutsättning för medialiseringen av politiken. Givet att begreppet medialisering handlar om massmediernas ökade grad av inflytande över politik och samhälle utgör ett institutionellt oberoende gentemot politiska

partier ett nödvändigt villkor. Historiskt sett har de formella banden mellan redaktioner och politiker, tydligast illustrerat via partipressens död, luckrats upp, samtidigt som journalistyrket professionaliserats. Medan banden till den politiska sfären alltså försvagats tyder mycket på att beroendet av den ekonomiska sfären har stärkts (Nord et al. 2011; Wadbring, 2012). Massmediernas kommersialisering eller marknadsorientering har ökat kravet på vinst och därmed indirekt minskat beroendet av politiska institutioner.

Denna utveckling har också påverkat journalisters möjligheter att själva bestämma över medieinnehållet, vilket utgör medialiseringens tredje dimension. Som ett led i journalistikens professionalisering utvecklades inom yrkeskåren gemensamma normer kring yrkespraxis, etik och nyhetsvärdering. Med denna professionalisering och strävan efter självständighet växte yrkesnormer som objektivitet och opartiskhet sig starka, inte bara som formella villkor i de svenska public serviceföretagen utan också som ledstjärna för journalister inom dagspressen. Även om journalister alltid är beroende av källor för den dagliga nyhetsrapporteringen, avgörs de slutgiltiga besluten om vad som ska publiceras, vilka ämnen som ska bevakas och vilka aktörer som ska komma till tals, sedan flera decennier av redaktionerna – inte av politiker eller myndigheter.

Den sista medialiseringsdimensionen handlar om hur externa aktörer – såsom politiker och myndigheter – anpassar sitt eget agerande efter den så kallade medicologien, dvs. mediernas sätt att arbeta. Journalistikforskaren Kent Asp har exempelvis konstaterat att ”[m]ed politikens medialisering avser vi [...] ett politiskt system som i hög grad påverkas av och är anpassat till de krav som massmedierna ställer i sin bevakning av den politiska världen” (Asp, 1986: 359). I ett medialiserat samhälle har mediernas inflytande alltså sträckt sig så långt att andra institutioner och aktörer planerar och genomför sitt arbete med stora hänsyn tagna till journalisternas normer, rutiner och sätt att arbeta.

Jämfört med andra medialiserade kriser utgör finanskrisen dock ett exempel på ett händelseförlopp där mediemakten är potentiellt betydligt mer långtgående. Medan mediernas inflytande i samband med exempelvis naturkatastrofer, olyckor, epidemier eller terrorattentat framför allt handlar om att påverka bilden av det inträffade och av krishanteringen, innebar finanskrisen en situation där mediernas rapportering sannolikt hade potential att påverka – fördjupa eller mildra – hela krisförloppet. Eftersom ekonomiska kriser drivs av aktörers förväntningar om framtiden kan en dyster och negativ nyhetsrapportering i sig skapa marknadsoro, förändrat beteende och djupare samhällsekonomiska svackor.

Den metafor som därmed kanske bäst fångar de traditionella massmediernas roll i samband med finanskrisen är ”*katalysator*-metaforen”, enligt vilken medierna snarare än att på egen hand initiera förändringar i det omgivande samhället, eller enbart passivt och neutralt vara ett verktyg för andra aktörers reformagenda, faktiskt förstärker de processer som satts i rörelse. Eller

som upphovsmannen till katalysatormetaforen, medieforskaren Gadi Wolfsfeld, konstaterat:

The news media do not merely reflect political change, in many cases they can magnify and accelerate change” (Wolfsfeld, 2011: 30).

När medierapporteringens betydelse under finanskrisen diskuteras är det därför viktigt att skilja mellan dess påverkan på (1) människors uppfattningar om händelseförloppet, synen på ansvar och förtroende för olika aktörer samt (2) krisens faktiska utveckling i form av marknadsaktörers beteende – en distinktion det finns anledning att återkomma till.

I det följande avsnittet ska vi analysera de huvudsakliga resultaten av detta forskningsprojekt, sammanfattat i tre lärdomar om mediernas betydelse i samband med finanskrisen. Därefter återvänder vi till den förtroendemodell som presenteras i figur 2 och jämför kommunikationen under finanskrisen med den i samband med två andra samhällskriser som drabbade Sverige under 2000-talets första decennium: tsunamikatastrofen 2004 och svininfluensan 2009.

DEN MEDIALISERADE FINANSKRISEN: TRE LÄRDOMAR

Utifrån de tre delstudier som gjorts inom ramen för detta forskningsprojekt finns fog för att betrakta finanskrisen som en medialiserad kris. Det är framförallt tre omständigheter som talar för en sådan övergripande slutsats: (1) massmedierna fungerade som en katalysator där nyhetsrapporteringen förmedlade och förstärkte negativa signaler om tillståndet i ekonomin, (2) medierna påverkade människors bild av krisen, samt (3) den svenska regeringen lyckades trots motvind surfa på denna finanskrisvåg och stärka sitt förtroende hos allmänheten.

1. Massmedierna som katalysator under finanskrisen

Som ett första uttryck för medialisering visade resultaten av detta forskningsprojekt att de traditionella massmedierna spelade en central roll i att driva den omfattande nyhetsrapporteringen om ekonomifrågor under hösten 2008. Även om det knappast var medierna själva som skapade finanskrisen, svarade de på en överraskande händelseutveckling och riktade stor uppmärksamhet åt den. Det var utifrån denna intensiva bevakning som andra aktörer sedan fick anpassa sig och agera. Frågan om vem som påverkar mediernas dagordning och får redaktioner att rikta strålkastarljuset mot olika samhällsproblem betraktas ofta som en central maktfråga i demokratin (Asp, 1986; Strömbäck, 2009). För de traditionella massmediernas del är det en fråga om oberoende och självständighet att själva sätta agendan och avgöra vilka frågor som ska lyftas fram. Inom forskningen om relationen mellan nyhetsredaktioner och journalister å ena sidan, och politiska aktörer och myndighetspersoner å den andra sidan, har två konkurrerande perspektiv länge stått mot varandra (Blumler & Gurevitch, 1995; Entman, 2004). Utifrån ett renodlat medialiseringsperspektiv ligger denna beslutsmakt ytterst hos journalister medan politikernas och myndigheters inflytande är begränsat. Vad som avgör vilka händelser som blir nyheter, hur de presenteras och gestaltas avgörs huvudsakligen av de yrkesnormer, redaktionella rutiner och ekonomiska villkor som präglar enskilda nyhetsredaktioner. Det faktum att dessa nyhetsvärderingsnormer och rutiner är förhållandevis lika mellan olika nyhetsorganisationer har fått flera bedömare att se journalistiken som en i allra högsta grad institutionaliserad praktik driven av en särskild logik – medielogiken (Altheide & Snow, 1979; Cook, 2005).

Utifrån ett mer kritiskt perspektiv har andra forskare menat att de traditionella massmediernas oberoende är en chimär och i själva verket ytterst begränsat. Enligt en framträdande teori ligger makten över mediedagordningen framför allt hos centrala aktörer inom etablerade institutioner, som i egenskap av sina inflytelserika positioner i samhället dagligen bevakas av journalister och därmed åtnjuter tillgång till det offentliga utrymme som massmedierna

tillhandahåller. När regeringen exempelvis bestämmer sig för att driva en fråga är sannolikheten stor att detta får genomslag i nyhetsrapporteringen. Forskare som företräder detta perspektiv tillskriver i regel journalisterna en tämligen begränsad och reaktiv roll i denna process (Bennett, 2007; Lawrence, 2000). Eller som författarna till en tongivande brittisk studie formulerade saken på 1970-talet:

The media do not themselves autonomously create news items, rather they are 'cued in' to specific news topics by regular and reliable institutional sources (Hall et al., 1978: 57).

Nyhetsbevakningen av finanskrisen hösten 2008 illustrerar däremot en delvis annan dynamik för hur en fråga kan slå igenom och fullständigt dominera mediernas dagordning. Det genomslag som ekonomifrågor fick berodde i väldigt liten utsträckning på initiativ tagna av politiska aktörer eller representanter för myndigheter. Inte heller var den omfattande bevakningen resultatet av ett redaktionellt initiativ att lyfta och driva en fråga. Istället följde rapporteringen ett mönster som observerats vid flera tidigare dramatiska händelser och skeden som genererat omfattande uppmärksamhet i medierna, och som även förändrar de normala spelreglerna för opinionsbildning (Bennett et al., 2007; Lawrence, 2000; Wolfsfeld, 2004).

Utgångspunkten för denna dynamik är ett ömsesidigt samspel mellan (1) händelser i verkligheten, (2) medierapportering och (3) reaktioner från centrala politiska aktörer och myndigheter – där var och en av dessa ingredienser är viktiga för händelseutvecklingen. Medieforskaren Regina Lawrence har benämnt denna nyhetsrapporteringsdynamik för *händelsedriven* problemformulering, vilken kännetecknas av att ha sitt ursprung i oväntade och dramatiska händelser utanför etablerade samhällsinstitutioner. Givet vissa förutsättningar kan sådana händelser generera omfattande nyhetsrapportering och sätta vissa frågor högt på den mediala dagordningen för en tid framöver:

In event-driven dynamics, the problems that are designated and the ways they are defined derive as much from unfolding story developments as from the efforts of officials to frame the news (Lawrence, 2000: 173).

Liknande idéer om skillnaden mellan rutinbevakning och den rapportering som följer av exceptionella händelser har även formulerats av en rad andra forskare. Medieforskaren Gadi Wolfsfeld har exempelvis använt metaforen ”våg” för att fånga den dynamik som kännetecknar samspelet mellan intensiv händelsedriven nyhetsrapportering och reaktionerna från det omgivande samhället:

Political waves are *sudden and significant changes in the political environment that are characterized by a substantial increase in the amount of public attention on a political issue or event*. Such waves are often marked by major *triggering events* such as a terrorist attack, a war, or an election (Wolfsfeld, 2004: 32).

Den roll som de svenska massmedierna framför allt tycktes ha i samband med finanskrisen var som *katalysator* i opinionsbildningen (Wolfsfeld, 2004, 2011). Den utlösande faktorn, Lehman Brothers krasch i september 2008, blev inledningen på en mycket intensiv och omfattande nyhetsbevakning där redaktionerna förvisso reagerade på dramatiska händelser förmedlade via internationella nyhetsbyråer och medier. Därefter kom dock medierna även att förstärka denna händelseutveckling genom en intensiv rapportering som andra aktörer – politiker, myndigheter och företag – tvingades att förhålla sig till.

Medierapporteringen etablerade snabbt, både genom rapporteringens omfattning och genom den samstämmiga bild som gavs av tillståndet i den internationella ekonomin, känslan av ett akut krisläge. Att med denna dominerande krisgestaltning förmedlad via de tongivande nyhetsmedierna försöka kommunicera budskap om att Sverige och svenska banker står väl rustade, vilket både regering och centrala myndigheter gjorde, innebär onekligen en utmaning. Att det rådde finansiell oro på marknaderna står klart, vilket flera myndigheter påpekat redan tidigare under året. Med Lehman Brothers kollaps aktiverades denna oro och nådde, via massmediernas rapportering, utanför expertkretsar till stora grupper av medborgare. Eftersom marknadsmekanismer i stor utsträckning bygger på aktörers förväntningar om framtiden finns det dessutom starka skäl att anta att mediernas rapportering också förstärkte de negativa signalerna genom att bidra till oro och försiktighet. I den bemärkelsen liknade nyhetsmedierna en katalysator som knappast själva utlöste finanskrisen, men som förstärkte de processer som sattes i rullning.

2. Medierapporteringen påverkade bilden av finanskrisen

Det mest grundläggande villkoret för politikens medialisering rör massmediernas roll som medborgarnas främsta källa till information om politik och samhälle. Att bilden av finanskrisen framför allt förmedlades via de traditionella massmedierna är inte bara troligt, utan också högst sannolikt. Även om både personliga erfarenheter och framför allt samtal med familj, vänner och bekanta kan ha spelat en viktig roll för många medborgare, är det via mediernas nyhetsrapportering som dessa typer av händelser blir kända för allmänheten (Graber, 2005; McCombs et al., 2011). Det är särskilt två omständigheter som lyfts fram av tidigare forskning som framstår som relevanta i fallet med finanskrisen.

För det första tyder forskning på att de traditionella massmedierna utgör den främsta källan till information om politik och samhällsfrågor för den överväldigande majoriteten av svenskarna (Strömbäck, 2009). Detta medieberoende är särskilt påtagligt i frågor som människor har begränsade egna erfarenheter av, eller vars konsekvenser tar sig få direkta konkreta uttryck i vardagslivet (McCombs, 2004; Mutz, 1998). Många av de samhällsekonomiska

frågor som aktualiserades av finanskrisen är för de allra flesta människor tämligen abstrakta och svårgripbara. När det gäller frågor om den internationella konjunkturen, de privata bankernas hälsa, arbetslöshetens utveckling, läget i statens offentliga finanser, etc., är massmediernas rapportering den dominerande informationskanalen (Boomgaarden et al., 2011; Nadeau, et al., 2000). Det faktum att finanskrisen för de allra flesta framstår som tämligen abstrakt skapar ett behov av meningsskapande som delvis fylls av politiska aktörer, myndigheter och journalister genom det sätt som denna fråga gestaltades i aktörernas kommunikation och i mediernas nyhetsrapportering.

För det andra har opinionsforskningen återkommande visat att massmediernas inflytande över opinionen är som störst när medierapporteringen är både omfattande och samstämmig (Peter, 2004; Zaller, 1992), dvs. när budskapet både tränger igenom mediebruset och är entydigt. När nyhetsrapporteringen erbjuder alternativa problemformuleringar anammar medborgarna de perspektiv som ligger i linje med deras underliggande värderingar och verklighetsuppfattningar (Chong & Druckman, 2007).

Inom medie- och kommunikationsforskningen används begreppet gestaltning (*framing*) för att beskriva hur val av problemformuleringar, tolkningar och perspektiv påverkar debatten och opinionen i olika frågor (D'Angelo & Kuypers, 2010; Schaffner & Sellers, 2010). I grunden handlar gestaltning om att formulera och peka ut problem och därmed påverka hur olika frågor beskrivs och uppfattas. Även om flera olika definitioner av gestaltningar förekommer i litteraturen tillhör medieforskaren Robert Entmans en av de mest citerade:

[t]o frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described (Entman, 1993: 52).

Precis som vid kampen om dagordningen formas mediernas gestaltningar i ett samspel mellan journalister och deras källor. Under hösten 2008 präglades medierapporteringen av en stark *kris*-gestaltning – vilken i sig förstärktes av bevakningens intensitet och omfattning – som kombinerade en betoning på händelseförloppet internationella orsaker med ett fokus på konsekvenser för svenska banker, svensk ekonomi, svensk arbetsmarknad och svenskt näringsliv.

Denna enhälligt mörka bild av samhällsekonomin var därför med största sannolikhet en bidragande orsak bakom den kraftiga svängningen i svenska folkets syn på svensk ekonomi under hösten 2008. Medan synen på svensk ekonomi försämrades kraftigt under de veckor som följde på Lehman Brothers krasch, skedde ingen motsvarande förändring i svenskarnas syn på sin egen ekonomi – en skillnad som understryker medierapporteringens betydelse för ekonomiopinionen. I den bemärkelsen tyder resultaten från detta forskningsprojekt på att medierna både påverkade medborgarnas dagordning,

dvs. hur angelägna och viktiga samhällsekonomiska frågor upplevdes vara, liksom hur tillståndet i svensk ekonomi uppfattades av människor.

Men medierapporteringen spelar inte bara roll för hur enskilda samhällsproblem uppfattas. Precis som uppfattningar om finanskrisens sakfrågor formas av nyhetsrapporteringen är olika aktörers opinionsmässiga med- och motgångar färgade av de gestaltningar som präglar den dagliga mediebevakningen. Tidigare forskning har visat att två typer av aktörsgestaltningar påverkar människors uppfattningar om dessa aktörer (McCombs, 2004; Kiousis et al, 1999). Dels har valet av *substantiella aktörsattribut* betydelse för vilka egenskaper medborgare förknippar med olika aktörer. Genom att i nyhetsrapporteringen lyfta fram och betona vissa attribut – såsom politikers ideologi, deras kompetens eller meriter, eller deras personlighetsdrag – bidrar medierna till att skjuta fram just dessa egenskaper när människor tänker på dessa politiker.

Vanligen ses denna typ av effekt som ett specifikt uttryck för en mer allmän tillgänglighetsmekanism enligt vilken sakfrågor, aktörer och attribut som varit framträdande i medierna blir lättare tillgängliga i människors tankar (Chong & Druckman, 2007; Scheufele, 2000). Dels kan *affektiva aktörsattribut* påverka människors attityder till olika aktörer. I samband med dramatiska skeden lyfter medierna inte bara fram olika substantiella aktörsattribut. Istället präglas rapporteringen ofta av en antingen positiv eller negativ ton gentemot olika aktörer. En ensidigt och ihållande negativ medierapportering kan aktivera negativa attityder gentemot aktören och påverka människors aktörsspecifika förtroende.

Mycket talar för att mediernas aktörsgestaltningar spelade roll för svenskarnas aktörsförtroende under hösten 2008. Att synlighet i medierna i sig inte är den avgörande faktorn för att skapa förtroende illustrerades nämligen tydligt vid en jämförelse mellan olika aktörers plats i nyhetsrapporteringen och deras förtroendesiffror under hösten 2008. De aktörer som fick absolut mest utrymme i massmedierna var de svenska bankerna, följt av regeringen, riksbanken, oppositionen, riksgälden och finansinspektionen. Men medan allmänhetens förtroende för både regeringen och riksbanken ökade efter finanskrisens genomslag, sjönk förtroendet för de svenska bankerna. Därmed finner vi knappast något stöd för devisen ”all publicitet är bra publicitet”. Istället pekar resultaten mot att andra faktorer också spelar roll för medborgarnas förtroende för olika aktörer och institutioner. En sådan faktor är hur dessa aktörer gestaltades i nyhetsrapporteringen. Medan mediebilderna var klart mest negativ för de svenska bankerna, både vad gäller den generella vinklingen i nyhetsrapporteringen och i gestaltningen av ansvarstagande, kom riksbanken fram i betydligt mer positivt medieljus. Att medierapporteringen kan spela avgörande roll för människors uppfattningar om, och förtroende för, olika aktörer visade sig också i exemplet med medborgarnas förtroende för regeringens agerande under finanskrisen.

3. Regeringen "surfade" på finanskrisvågen

Den omfattande nyhetsrapportering som initierades av Lehman Brothers kollaps följde ett mönster som i tidigare forskning förknippats med tuffa tider för sittande regeringar. När den rutinartade vardagsrapporteringen bryts av händelser som genererar intensiv medieuppmärksamhet står inte sällan regeringen i skottgluggen för omfattande kritik från olika aktörer som plötsligt fått tillträde till den mediala offentligheten (Bennett et al., 2007; Lawrence, 2000; Wolfsfeld, 2004). Vad som ofta sker i sådana sammanhang är att de etablerade institutioner och aktörer vars problemformuleringar vanligen präglar mediernas nyhetsrapportering plötsligt tappar viss kontroll över nyhetsflödet till journalister och mindre etablerade aktörer. När journalister frigörs från sina etablerade nyhetskällor och fler aktörer får tillgång till medierna ökar sannolikheten för att alternativ till regeringens gestaltningar ska få medialt genomslag (Wolfsfeld, 2011).

För den svenska regeringens del stod mycket på spel under hösten 2008 och de opinionsmässiga utmaningarna framstår i efterhand som stora. En kraftig försämring av tillståndet i svensk ekonomi, mörka konjunkturprognoser och rekordhög arbetslöshet är onekligen inte någon ideal situation för en sittande regering. Utifrån tidigare forskning kan man framför allt lyfta fram två omständigheter som gör finanskrisen till en rysare för den sittande regeringen. För det första har valforskare intresserade av så kallad ekonomisk röstning sedan länge framhållit sambandet mellan medborgarnas bedömningar av det ekonomiska tillståndet i landet och benägenheten att bestraffa den sittande regeringen (Lewis-Beck & Stegmaier, 2007; Oscarsson & Holmberg, 2013). Även om styrkan i sambandet visat sig variera mellan olika länder och sammanhang tenderar väljare att straffa regeringar när ekonomin går dåligt. Däremot är sambandet mellan väljarnas uppfattningar om sin privatekonomiska situation och röstning i regel betydligt svagare. Och som resultaten av opinionsstudien i samband med finanskrisen visade, var det framför allt svenskarnas syn på svensk ekonomi som försämrades under hösten 2008 – inte synen på den egna ekonomin.

För det andra har forskning på mediernas opinionseffekter visat omfattande stöd för den så kallade primingteorin (Iyengar & Kinder, 1987; Roskos-Ewoldsen & Roskos-Ewoldsen, 2009) Enligt denna teori bidrar ökad medieuppmärksamhet åt ett samhällsproblem till att medborgarna tillskriver denna fråga större betydelse när de utvärderar en sittande regering. När ekonomiska frågor dominerar mediedagordningen kommer alltså medborgarnas förtroende för regeringens sätt att styra landet i allt större utsträckning färgas av deras syn på hur regeringen sköter ekonomiska frågor.

Sammantaget innebar finanskrisen därför en potentiell opinionsmässig mardröm för regeringen. Sannolikheten för minskat förtroende var påtaglig i ljuset av sämre ekonomi och kraftigt ökad mediebevakning av dessa frågor.

Ändå klarade sig regeringen inte bara med hedern i behåll utan också med kraftigt ökat medborgarförtroende efter finanskrisens utbrott, vilket vi såg i inledning av denna rapport. Utifrån de analyser som gjorts inom ramen för detta forskningsprojekt finns det skäl att lyfta fram två potentiella och relaterade förklaringar till detta utfall: (1) frånvaron av en stark opposition mot regeringens problemformuleringar under finanskrisen inledning samt (2) medierapporteringens gestaltningar av finanskrisens orsaker och regeringens agerande. Det finns starka skäl att anta att den förra omständigheten delvis var en förutsättning för den senare. När en stark opposition uteblir minskar utrymmet för kritik mot regeringen i medierna. Låt oss diskutera dessa båda omständigheter var för sig.

En av de faktorer som i tidigare forskning lyfts fram som avgörande för hur sittande regeringar behandlas av medierna under kriser är hur stark den politiska oppositionen mobiliserar mot regeringens agerande (Bennett et al., 2007; Entman, 2004). Ju starkare kritiker på inflytelserika positioner inom det etablerade politiska systemet desto större medieutrymme åt denna kritik. De gestaltningar som dominerade mediernas bevakning av finanskrisen kom inledningsvis att ligga nära de som relativt samstämmigt kommunicerades via centrala myndigheter och finansdepartementet: bilden av en internationell bank- och finanskris med rötter inom den amerikanska bolånemarknaden. Det var därmed en finanskris som ”drabbade” Sverige som en global smitta. Därmed blev utgångspunkten för den svenska debatten hur regeringen ”hanterade”, och svensk ekonomi ”klarade sig igenom”, krisen. Mot denna dominerande *finanskris*-gestaltning mobiliserade inte den rödgröna oppositionen en tydlig alternativgestaltning.

En separat studie av regeringens och den rödgröna oppositionens kommunikation under hösten 2008 visade att det dröjde till slutet av november och december, då finanskrisen övergått i en lågkonjunktur, till oppositionen gestaltade krisens effekter på ett sätt som avvek från regeringens bild (Falasca, 2013). Även om avsaknaden av en stark opposition sannolikt bidrog till mediernas gestaltning av händelseutvecklingen, är denna frånvaro knappast den enda orsaken till överensstämmelsen mellan regeringens och mediernas problemformuleringar.

Mest sannolikt är att gestaltningarna av svensk ekonomi och de attribut som lyfts fram speglar både den bild som centrala myndigheter och politiska aktörer kommunicerade samt de ”objektiva” indikatorer av tillståndet för arbetsmarknad, tillväxt och näringsliv som kontinuerligt presenteras under höstens gång. Vad som börjar i turbulens på de finansiella marknaderna övergår så småningom i lågkonjunktur med direkta konsekvenser för svensk ekonomi. Den tidigare forskningen om relationen mellan journalister, politiker och centrala myndighetspersoner har inte bara visat att aktörer på etablerade positioner tenderar att återkomma som källor i journalistiken, utan också att

gestaltningar som det råder bred enighet om tenderar att anammas och reproduceras i nyhetsrapporteringen (Bennett et al., 2007; Hall et al., 1978).

Gentemot den övergripande finanskrisgestaltningen fanns det få direkta kritiker med tydliga alternativa tolkningar av händelseutvecklingen 2008. Regering, opposition och berörda myndigheter var i detta avseende eniga. Därutöver kunde journalister dagligen rapportera om den dramatiska utvecklingen i andra länder, vilka på ett tydligt sätt tycktes bekräfta finanskrisgestaltningen. När rapporter om en inbromsning i svensk ekonomi, minskad orderingång hos företag och – inte minst – de många varsel som skedde på svensk arbetsmarknad, sedan kom fullbordades krisbilden. För mediernas del fanns helt enkelt samtliga ingredienser i form av dramatiska händelser förmedlade via internationella nyhetsmedier och byråer, eniga politiker och myndigheter, samt tydliga objektiva tecken på krisens faktiska effekter på svenska företag och svensk arbetsmarknad, för att befästa bilden av ett ekonomiskt krisläge.

Mot bakgrund av denna dominerande mediegestaltning av finanskrisens orsaker och regeringens agerande är det inte konstigt att regeringen klarade sig från negativa opinionskonsekvenser. Dels visade medie- och opinionsanalyserna att regeringens ansvarstagande gestaltades övervägande positivt i nyhetsrapporteringen under hösten 2008 samtidigt som förtroendet för regeringen ökade i opinionen under de följande åren. Dels visade flera opinionsanalyser – i strid med primingteorin – att ekonomiska bedömningar, trots ökad oro för tillståndet i svensk ekonomi, inte kom att väga tyngre i medborgarnas bedömningar av regeringsförtroende efter finanskrisens utbrott. Istället försvagades faktiskt sambandet mellan ekonomibedömningar och regeringsförtroende under hösten 2008 (Falasca & Shehata, 2013).

Medborgarnas benägenhet att belöna och bestraffa regeringen utifrån synen på samhällsekonomin minskade alltså. När finanskrisen gick in i en andra fas våren 2010 med ökat mediefokus på ekonomiska bekymmer i Grekland och södra Europa framställdes den svenska ekonomin som det framgångsrika undantaget i en alltmer orolig omvärld. Denna kontrastfyllda mediegestaltning av ett Sverige som återhämtat sig från finanskrisen relativt starkt jämfört med många andra länder, förändrade villkoren för ansvarsutkrävande. Med den dominerande finanskrisgestaltningen under hösten 2008 samt den positiva mediebildens av regeringens agerande, blev det svårt att tillskriva regeringen ansvar för den samhällsekonomiska utvecklingen. När Sverige 18 månader senare framställs som ett av få ljus i ett internationellt ekonomiskt mörker, förbättras inte bara allmänhetens syn på svensk ekonomi utan ansvaret för denna utveckling tillskrivs i ökad utsträckning också alliansregeringen (Falasca & Shehata, 2013).

Sammantaget betraktar vi dessa omständigheter som centrala för att förstå det växande förtroendet för alliansregeringen i efterdyningarna av finanskrisen. För att ytterligare belysa relationen mellan kriskommunikation och politiskt

förtroende ska vi med utgångspunkt i den förtroendemodell som presenterades tidigare göra en jämförelse mellan det kriskommunikativa samspelet i samband med finanskrisen å ena sidan, och två andra kriser som drabbade Sverige under 2000-talets första år och diskutera sambandet mellan kriskommunikation och förtroende.

TRE FALL AV FÖRTROENDEKAMP: TSUNAMIN, SVININFLUENSAN OCH FINANSKRISEN

De tre olika kriser som har valts ut för denna jämförelse är tsunamikatastrofen 2004, finanskrisen 2008 och svininfluensan 2009. Det är på flera sätt tre helt olika sorters kriser som här jämförs. Tsunamin var en naturkatastrof som framförallt drabbade samhällen i Sydostasien, men som blev en svensk katastrof eftersom också 543 svenskar på semester i området miste livet. Det var den största svenska förlusten av människoliv i fredstid, jämte Estonias förlisning 1994 (Kivikuru & Nord, 2009). Finanskrisen drygt fyra år senare handlade om en global finansiell kollaps där den öppna svenska ekonomin också påverkades och arbetslösheten sköt i höjden. Svininfluensan var ett exempel på en global epidemi som förväntades drabba svenska folket med stor kraft och där en unik massvaccinering initierades i syfte att mildra verkningarna för det svenska samhället (Ghersetti & Odén, 2010).

Samtidigt har de tre kriserna också viktiga likheter. Geografiskt hade de alla sitt ursprung i händelser långt utanför Sveriges gränser. Den enorma flodvågen uppstod på grund av en underjordisk jordbävning i Indiska Oceanen, finansmarknaden kraschade på grund av vidlyftig utlåning till redan skuldtyngha amerikanska hushåll och svininfluensan rapporterades allra först ha spridit sig från grisar till människor på en farm på den mexikanska landsbygden.

Kriserna är heller inte på något sätt helt avslutade händelser för alla svenskar. Fortfarande söker förtvivlade familjer desperat efter spår och tips om vad som egentligen hände deras försvunna anhöriga på Thailands stränder, ännu har inte alla som förlorade sina jobb i svensk exportindustri hösten 2008 fått nya anställningar och ett antal föräldrar driver i nuläget med blandad framgång juridiska processer sedan deras barn drabbats av narkolepsi efter att ha vaccinerats mot svininfluensan. Om dessutom inte bara de direkt drabbade, utan dessutom deras anhöriga, vänner och bekanta tas med i beräkningen är tsunamin, finanskrisen eller svininfluensan fortfarande högst påtagliga händelser för väldigt många i vårt land. För en del svenskar har dessa kriser förvisso kommit och gått och kanske delvis fallit i glömska, men för en del finns de i högsta grad kvar, och fortfarande utan större hopp om ett avslut.

Alla tre kriserna kan också anföras som goda exempel på kriskommunikationens kraft och krisförloppens oförutsägbarhet. Vid tsunamikatastrofen under julhelgen 2004 togs regeringen uppenbarligen på sängen, var sen att agera på det sätt situationen krävde och lyckades sedan aldrig återta initiativet i kommunikationen (Danielsson, 2007). Andra oväntade aktörer – som resebyråer och kungahuset – fyllde det tomrum som landets politiska ledning aldrig förmådde. Trivialiteter om vilken chefstjänsteman som var på Rosenbad vissa klockslag präglade en offentlig debatt i stället för det medkännande politiska ledarskap situationen krävde. Den socialdemokratiska regeringen förlorade knappast valet 2006 på tsunamin, men det valhanta

hanterandet av frågan bidrog sannolikt till att minska förtroendet för partiets kompetens och handlingskraft (Grandien et al. 2005; jfr Fichtelius, 2007).

När det gäller finanskrisen och dess politiska risker – men mer intressant också möjligheter – för en hårt trängd alliansregering har dessa redan utförligt berörts i denna rapport. I det tredje jämförda fallet, svininfluensaepidemin 2009, föreföll den till en början vara ett exempel på hur ett välsmort myndighetsmaskineri hanterade ett annalkande hot. Men snart krackelerade den bilden i alla fall till en del. Vacklande i centrala frågor – som antalet nödvändiga vaccinerings och konstaterade biverkningar bland unga som vaccinerades – bidrog till att minska förtroendet för myndigheterna. Medieskandaler om att friska idrottsmän fått passera före i vaccinationskön och rykten på nätet om att vaccinerade börjat gå baklänges gjorde till exempel sitt till för att underminera myndigheternas bild av att läget var helt under kontroll.

Frågan är nu vilka mekanismer som kan ha varit mest betydelsefulla för att förstå hur förtroendet för de offentliga aktörerna utvecklades i de tre fallen. En utgångspunkt för att göra en sådan jämförelse är den analysmodell som presenterades i tidigare avsnitt av rapporten. Där antogs allmänhetens förtroende för politiska institutioner och aktörer i kriser huvudsakligen formas av hur allmänheten uppfattar krishanteringen. Dessa uppfattningar formas i sin tur av tre olika faktorer: den faktiska krishanteringen, den tillgängliga informationen om krisen och förväntningarna på de politiska institutionerna eller aktörerna (Putnam et al., 2000). I den fortsatta framställningen ska en jämförelse av de tre kriserna göras utifrån utgångspunkterna i denna modell.

Allra först kan dock konstateras att de tre kriserna skapade delvis olika förutsättningar för kriskommunikationens centrala och offentliga aktörer. Till en del beror detta förstås på de praktiska möjligheterna att förbereda sig för den aktuella krisen. I samband med tsunamin fanns till exempel ingen som helst möjlighet till förvarning, utan det rörde sig om en typ av naturkatastrof som den svenska regeringen och svenska myndigheter tidigare aldrig hade ställts inför. Det är också svårt för någon att hävda att det hade varit rimligt att förvänta sig en god beredskap för just en sådan situation långt i förväg eftersom något liknande aldrig tidigare inträffat med konsekvenser för vårt land.

Däremot var de båda andra kriserna – finanskrisen och svininfluensan – möjliga att förbereda sig inför, om än på något olika sätt och med varierad precision i förberedelserna. Enklast i detta avseende var avgjort svininfluensaepidemin där spridningen över världen kunde följas mer eller mindre i detalj av WHO och av nationella hälsomyndigheter. Därför kunde dessa myndigheter också utveckla planer och prognoser för att möta epidemin och anpassa dessa planer efter de nya kunskaper som erhöles med tiden. Spridningen av smittan var högst påtaglig och konkret, och nya prognoser kunde därför utarbetas med allt större precision av de svenska myndigheterna. Det gick, någorlunda effektivt, att förutse när smittan skulle komma till Sverige

och det var möjligt att vässa beredskapen för hur detta skulle hanteras under den tid som fanns för förberedelser.

Finanskrisen utgjorde i denna jämförelse, och med tanke på förberedelserna, en ”mellanvariant” av global kris. På samma sätt som för svininfluensan var det här möjligt att lokalisera ett slags ”utbrott” – eller i vart fall en utlösande faktor – till den finansiella oron i vad som skedde på den amerikanska bolånemarknaden. Ungefär där upphör emellertid alla likheter med svininfluensaepidemin. De samlade effekterna av krisen för världens finans- och kapitalmarknader var betydligt mer svåra att prognosticera eftersom de inte bara handlade om konkreta företeelser, utan till stor del också berörde psykologi och förväntningar vad gällde den samlade utvecklingen på världens börser och i finansiella centra. Exakt hur dessa finansiella mekanismer skulle fungera var knappast möjligt för någon enskild aktör att skaffa sig detaljerad och säker kunskap om. Svenska myndigheter på finansområdet kunde följaktligen med viss försiktighet ana en förestående kris 2008 något i förväg, men utvecklingen kunde på intet sätt förutsägas i detalj (Johansson & Nord, 2011).

Dessa grundläggande skillnader mellan de tre kriserna är värda att beakta. Möjligheterna till förberedelser inför en kris är rimligen viktiga för det allmänna förtroende som de offentliga aktörerna strävar efter att vinna. De spelar därför en roll för de faktorer som diskuterats i den aktuella förtroendemodellen. Krishantering kan ske utan extrem tidspress, saklig och relevant information kan tas fram och förväntningarna att krisen ska kunna hanteras växer. Men kriser med lång förberedelsestid innebär också förtroenderisker: risken är större att avvikande och mer negativa mediebilder växer fram av krisen och dessutom finns en uppenbar risk att förväntningar i en utdragen krisprocess växer sig så stora att de inte visar sig möjliga att uppfylla. Tidsaspekten av krisen är därför alltid viktig, men effekterna av den på förtroendet kan variera.

När det gäller svininfluensan kan först konstateras att både regeringens och de ansvariga myndigheternas förutsättningar för en effektiv kriskommunikation får betraktas som mycket goda. De hade avsevärd tid på sig för att förbereda konkreta åtgärder mot epidemin, och de hade gott om tid att tänka igenom och överväga olika alternativa kommunikationsstrategier och val av kommunikationskanaler för att nå ut med sitt budskap.

I stort blev också myndigheternas kriskommunikation under svininfluensaepidemin framgångsrik. Det har konstaterats i efterhand att förtroendet för centrala myndigheter som Smittskyddsinstitutet, landsting och kommuner var relativt stort under alla stadier av denna kris (Ghersetti & Odén, 2010). Det kan möjligen spekuleras i om dessa siffror hade varit ännu högre om vaccinationskampanjen fungerat bättre vad gäller till exempel köer och de skiftande uppgifterna om antalet nödvändiga vaccinerings. Regeringen försökte inledningsvis visa en proaktiv hållning genom att till exempel arrangera regelbundna presskonferenser med folkhälsominister Maria Larsson för att informera om det aktuella läget. Dessa pressträffar fick dock inte den centrala

betydelse och roll som det ursprungligen var tänkt. Regeringen fick därtill också en hel del kritik i medierna – framförallt på opinionsplats – för dålig beredskap, till exempel när det gällde bristen på egen produktion av vaccin i Sverige (Ghersetti & Odén, 2010).

Detta innebär inte att medierapporteringen om svininfluensans spridning i Sverige hösten 2009 var särskilt kritisk överlag. Tvärtom visar systematiska innehållsanalyser av nationella nyhetsmedier under perioden att det mesta av rapporteringen var informerande och speglade till sin karaktär och att inslaget av kritisk granskning av myndigheterna var mycket blygsamt (Ghersetti & Oden, 2010). I stort delade medierna myndigheternas allmänna riskbedömning och beslutet om massvaccineringen ifrågasattes till exempel inte. Det mesta av nyhetsrapporteringen var följsam och informativ på ett sätt som gynnade de offentliga aktörerna.

När det gäller tsunamikatastrofen fem år tidigare kan konstateras att dessa aktörers utgångsläge på ett sätt var betydligt gynnsammare. Ingen kunde ha förutsett vad som skulle komma att hända, och ingen hade förväntat sig att några omedelbara krisberedskapsplaner skulle finnas till hands just i den här uppkomna situationen. I den meningen var därför förväntningarna på regeringen låga hos allmänheten. Detta till trots blev dock händelseutvecklingen synnerligen negativ i kriskommunikativt avseende, i alla fall för regeringen och dess i detta sammanhang mest centrala funktioner: Statsrådsberedningen och Utrikesdepartementet. Detta berodde till stor del på att regeringen inte snabbt gjorde det som förväntades när katastrofens omfattning väl blev känd. Regeringen reagerade sent, med bristande precision och de grundläggande kommunikationssystemen fungerade inte. Till detta kom att många upplevde att den politiska ledningen knappast visade den medkänsla och omsorg om nationell samhörighet som den exceptionella situationen krävde (Grandien et al. 2005; Kivikuru & Nord, 2009).

Till skillnad från regeringen var medierna ganska snabbt på plats i katastrofområdet och kunde rapportera om de svåra konsekvenserna av tsunamin. Medierapporteringens första dagar handlade mest om det omedelbara kaos som rådde och om svårigheterna att överblicka läget, men den kom snart att till en del övergå i en kritisk granskning av den svenska regeringens bristande krisberedskap och dåligt fungerande kriskommunikation (Andersson Odén et al. 2005). Regeringen lyckades aldrig riktigt på allvar möta denna negativa bild, utan framstod under hela processen som reaktiv och på efterkälken. Resultatet av detta visade sig bland annat i att allmänheten någon månad efter katastrofen redovisade ett mycket lågt förtroende för regeringen, statsministern och utrikesministern vad gällde deras sätt att hantera tsunamifrågan i Sverige (Grandien et al. 2005).

Svininfluensan och tsunamin är på ett sätt varandras motpoler i ett kriskommunikativt perspektiv. Epidemin sprider sig gradvis över världen och utvecklingen är möjlig att förutse, medan naturkatastrofen slår till oväntat och

plötsligt på en slumpmässig plats. En klassisk krisberedskap är självklart möjlig i det första fallet, men i princip omöjlig i det andra. För en regering som vill åtnjuta största möjliga förtroende handlar det i det planerade krisförloppet om att visa handlingskraft, konsekvens i agerandet och förutseende inför framtiden. Det lyckades regeringen och myndigheterna också ganska bra med under svininfluensan, även om vissa felsteg gjordes och exponerades i den offentliga debatten om epidemin. I stort kan man dock säga att centrala offentliga aktörer och de viktigaste medierna den här gången drog åt samma håll: det fanns en massiv och samstämmig information om händelsen, lite av kritisk granskning och ett visst informationsövertag för myndigheterna i de flesta stadierna av krisen.

För att kunna åtnjuta samma höga förtroende i samband med tsunamikatastrofen hade det sannolikt varit helt nödvändigt för regeringen att snabbt agera och visa att man var medveten om vilken allvarlig situation som faktiskt förelåg. Det hade varit fullt möjligt att utnyttja de låga förväntningar som fanns från början genom att visa en överraskande handlingskraft och samla nationen. Nu gjordes nästan ingenting av detta de första viktiga dygna. Det gyllene tillfället att gripa initiativet i den fortsatta kriskommunikationen förspilldes således och kunde sedan aldrig erövrats på nytt (Grandien et al. 2005). Under de första dagarnas extremt omfattande nyhetsbevakning sattes en bild av händelsen som kom att präglade den fortsatta kommunikationen. Regeringen förhöll sig knappast till den dominerande mediebilden, i alla fall uppfattade inte allmänheten att den gjorde det.

Medierna generellt åtnjöt ett medelhögt förtroende i allmänhetens ögon när det gäller tsunamin: rapporteringen upplevdes som angelägen och i de flesta fall också som etiskt försvarbar. Mediernas negativa bild av regeringen förstärktes av att också andra centrala aktörer som opposition, resebyråerna och kungahuset riktade kritik mot den politiska ledningen (Fichtelius, 2007). Dessa konflikter var relativt lätta att återge i medierna och var inte heller särskilt svåra att dramatisera. Regeringen lyckades aldrig få initiativet i kriskommunikationen kring tsunamin och många lärdomar drogs av det inträffade när det gäller framtida krisberedskap och samordning av regeringens insatser (Falasca & Nord, 2013).

I fråga om finanskrisen hösten 2008 uppstår ett delvis annorlunda kommunikativt mönster än i de två föregående beskrivna fallen. På samma sätt som vid tsunamin är händelseutvecklingen snabb och dramatisk och medierapporteringen intensiv i det inledande skedet (Färm et al. 2012). På några få dagar i mitten av september formas så mediebilden av en global finanskris som utgör ett hot också mot den svenska ekonomin. Framtiden målas i mycket dystra färger i rubriker och nyhetsinslag.

Vad som sedan händer i detta läge är att regeringen väljer att kommunicera ett budskap som är i linje med den dominerande medierapporteringen på så sätt att den för landet allvarliga situationen understryks och en påtaglig krisinsikt

uppvisas. Samtidigt ingår en komponent i det politiska budskapet som bygger på att kontinuerligt och konsekvent också hävda att krisen har uppstått i vår omvärld, och att Sveriges beredskap för att möta den är god. Allvaret i krisen ifrågasätts inte, men genomgående hävdas att läget är under kontroll och att regeringen nog följer den aktuella utvecklingen. Finansministern gör dessutom en del oväntade utspel och manar till ansvarsfullhet hos banker och näringsliv som vinner medial uppmärksamhet (Nord & Olsson, 2013). Det visar sig också att förtroendet för regeringen är relativt gott under finanskrisen på samma sätt som bilden av regeringen i medierapporteringen också är påfallande positiv (Shehata, 2012; Färm et al. 2012)

Den rödgröna politiska oppositionen lyckas inte heller utnyttja det uppkomna läget av olika skäl, men delvis på grund av inre splittring. Medierna får därför inte heller någon enkel politisk konflikt att skildra. De ofta abstrakta och diffusa finansiella mekanismerna lämpar sig dessutom inte särskilt väl för yviga dramatiseringar och spekulativ journalistik. Finanskrisen blir således en tämligen saklig och lugn resa i medierna där den viktigaste politiska aktören – regeringen – och de viktigaste myndigheterna ofta framstår som ansvarstagande och kompetenta. I stället blir det framförallt bankerna som kommer att framstå som kortsiktigt orienterade särintressen, styrda av att endast agera för egen vinning (Färm et al. 2012).

Sammantaget visar därför den här schematiska jämförelsen av de här tre krisförloppen att den politiska makten, myndigheterna och medierna alltid är beroende av varandra när det gäller kriskommunikationen, men också att förutsättningarna för denna kommunikation kan variera betydligt i olika situationer. Under svininfluensaepidemin är utgångsläget för regering och myndigheter så gott att det i princip räcker med att ”sitta still i båten” för att ha kontroll över kommunikationen. Detta lyckas också de offentliga aktörerna i det stora hela med.

Under tsunamin utnyttjas i stället inte det positiva utgångsläge som den överraskande situationen initialt skapar, utan en rad upprepade felsteg och strategiska missbedömningar av regeringen omöjliggör en framgångsrik kriskommunikation.

Finanskrisen utgör slutligen det kanske allra mest intressanta exemplet av de här tre fallen. Förutsättningarna för regeringen och myndigheterna var från början knappast särskilt goda med en dramatisk händelseutveckling och medierapportering på kort tid. Men i stället för att konfrontera den mediebild som redan hunnit etablerats i den allmänna opinionen väljer regeringen snarast att ”rida på vågen” och appellera till det krismedvetande som formulerats, men därtill addera ett perspektiv som bygger på att läget är under kontroll och att en rad åtgärder kontinuerligt vidtas för att rädda den svenska ekonomin. En schematisk sammanställning av de tre studerade kriser utifrån den givna analysmodellen för förtroende ser därför ut på följande sätt (tabell 1):

Tabell 1. Politiskt förtroende för regeringen vid kriser – en schematisk jämförelse av tre fall

	Tsunamin 2004	Finanskrisen 2008	Svininfluensan 2009
<i>Faktisk krishantering</i>	Långsam med många inledande misstag	Snabb anpassning till nytt läge	Successiv upptrappning
<i>Tillgänglig information</i>	Övervägande negativ medierapportering	Hotbilder, men i stort positiv rapportering	Informerande, med få inslag av granskning
<i>Kriterier för bedömning</i>	Låga förväntningar, som dock inte möts	Låga förväntningar, som möts i stort	Höga förväntningar, som till en del möts
<i>Uppfattad krishantering</i>	Ett stort misslyckande	Framgångsrik, mot alla odds	Framgångsrik, nästan som förväntat
<i>Politiskt förtroende</i>	Försvagat	Förstärkt	Något förstärkt

Sammanfattningsvis tyder resultaten på att allmänhetens förtroende för regeringen under finanskrisen påverkades av en kombination av de faktorer som lyftes fram i figur 2. Regeringens faktiska krishantering (*actual crisis management*) spelade förstås roll. Genom att utnyttja det läge som uppstod kommunicerade regeringen gestaltningar som låg i linje med både medierapporteringen och övriga aktörers problemformuleringar. Dessutom fick bilden av regeringen som ansvarstagande medialt genomslag, medan skulden framför allt riktades mot de privata bankerna.

Mediebilden av finanskrisens karaktär, händelseförlopp och huvudsakliga aktörer utgjorde den tillgängliga information (*available information*) som allmänheten framför allt hade att förlita sig till. Samtidigt formade den dominerande finanskrisgestaltningen inte bara människors uppfattningar om den ekonomiska krisens omfattning och orsaker, utan också deras kriterier för att bedöma regeringens hantering av krisen (*evaluation criteria*). En kris gestaltad som gränsöverskridande och orsakad av krafter bortom regeringens kontroll skapar lägre förväntningar på vad politiker kan åstadkomma. Därmed förändras också de bedömningskriterier människor utgår ifrån när förtroendet för regeringen formas.

När det gäller tsunamin verkade dessa faktorer på ett helt annat sätt. Regeringen valde att kommunicera ett budskap som inte var särskilt synkroniserat med mediebilden eller med de krisuppfattningar som andra centrala aktörer gav uttryck för. Regeringen framstod vid en jämförelse av

agerandet inledningsvis som väsentligt mindre ansvarstagande än vad man kunde förvänta sig. Ingen krävde att regeringen skulle ha förutsett en gigantisk flodvåg på andra sidan jordklotet, men de misstag som gjordes på hemmaplan när krisen skulle hanteras hölls regeringen helt ansvarig för och därför spelade de lägre förväntningarna mindre roll den här gången.

Vid svininfluensan följde regeringen noga utvecklingen av epidemin och signalerade tidigt att beredskapen var god. Det var också i linje med den dominerande mediebild som var mer informerande än granskande till sin karaktär. Det fanns förvisso kritik av regeringens agerande, men i stort motsvarade den politiska ledningen allmänhetens förtroende under krisens olika faser.

Den här schematiska jämförelsen visar därför att förtroendet kan växa sig starkt också när förutsättningarna inte är de bästa. Finanskrisens förlopp är ett exempel på just detta. De förväntningar som finns den här gången får betraktas som låga eftersom all inledande information handlar om en global finansiell kris med små möjligheter för enskilda länder att agera. Regeringen accepterar i stort denna bild och visar insikt om de svårigheter som väntar, samtidigt som den understryker att läget i Sverige är under kontroll och ger goda förutsättningar att med vissa uppoffringar möta krisen. Det uppfattas som om regeringen visar handlingskraft och i grunden ansluter sig till den bild av finansiell oro som medierna förmedlat. Det skapas därmed konsensus kring uppfattningen om krisen, och läget ger utrymme för att visa regeringens faktiska möjligheter att göra något åt den.

Det hade varit lätt att i ett fall som detta tänka sig att det vore en frestande strategi att bagatellisera finanskrisen, skylla den helt på omvärlden och inte tala om möjliga svenska effekter. Om regeringen uppträtt på ett sådant sätt hade det dock sannolikt kunnat leda till förtroendekris av samma slag som den som inträffade för regeringen efter tsunamin. När varslen började komma i den svenska exportindustrin mot slutet av 2008 stämde i stället utvecklingen väl med de varningar regeringen utfärdat och de låga förväntningar som skapats. I detta läge blev sedan varje liten positiv trend en glad överraskning.

En lärdom av dessa jämförelser av hur tre globala kriser påverkade svenska regeringar och myndigheter är därför att bilden av en kris aldrig helt kan skapas utan mediernas medverkan. Men det är samtidigt viktigt att komma ihåg att offentliga aktörer med ett klokt agerande också har mycket goda möjligheter att använda denna bild som utgångspunkt för en egen förtroendeskapande och effektiv kriskommunikation.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Syftet med denna avslutande rapport kring finanskrisen hösten 2008 har varit att diskutera kriskommunikationens villkor och opinionsbildningens dynamik genom att analysera det kommunikativa samspelet mellan politiker och myndighetsaktörer, nyhetsrapporteringen i de traditionella massmedierna och medborgarna. Vidare har analyserats huruvida detta kommunikativa samspel påverkat opinionen och allmänhetens förtroende för aktörerna. Slutligen har en jämförelse gjorts mellan det kriskommunikativa samspelet under finanskrisen, tsunamikatastrofen och svininfluensan.

Analysen av finanskrisen visar att medierna hade en roll som katalysator i det kommunikativa samspelet. Det var förvisso inte medierna som skapade den finansiella krisen, men de tog ett kommunikativt initiativ och uppmärksammade den nyhetsmässigt i stor omfattning. Opinionsmässigt bidrog medierna till att skapa en bild av finanskrisen som det var svårt för andra samhällsaktörer att inte förhålla sig till. Finanskrisen var en exceptionell händelse där det inte initialt var möjligt för de politiska aktörerna att påverka mediebevakningen. I ett senare skede hade regeringen och myndigheterna bättre möjligheter till inflytande, men från början gav medierapporteringen dessa aktörer inte mycket annat val än att fortsättningsvis ha mediebildens av finanskrisen som en utgångspunkt för den egna kommunikationen. Medierna förstärkte processen på ett sätt som är typiskt för vad som kan beskrivas som ”medialiserade” krisförlopp.

Denna medialisering av finanskrisen hade sannolikt också betydelse för hur den uppfattades av den allmänna opinionen. Finanskrisen kan beskrivas som ett komplext skeende, där de flesta människor inte hade egna erfarenheter utan var beroende av medierapporteringen. Mediernas bild av finanskrisens aktörer förefaller ha spelat roll för hur dessa värderades av allmänheten. Den klart negativa bilden av de svenska bankerna korrelerade med ett lågt förtroende, och den mer positiva bilden av regeringen och centrala myndigheter motsvarades av ett högre förtroende hos allmänheten.

Flera faktorer bidrog till att bilden av regeringen i medierna – mot alla odds – kunde bli så fördelaktig under finanskrisen. Här förtjänar att påpekas att frånvaron av en stark politisk opposition i Sverige hösten 2008 sannolikt spelade roll. Det var ont om sådana kontrasterande och konkurrerande krisuppfattningar i det svenska samhället som medierna vanligen gärna återger. Alternativa tolkningar av händelserna gavs därför litet utrymme i rapporteringen. Finanskrisen i Sverige bekräftade här ett välkänt mönster från internationell forskning: i avsaknad av stark opposition minskar utrymmet för kritik av regeringen i medierna.

Vidare finns skäl att uppmärksamma hur krisen faktiskt gestaltades i de svenska nyhetsmedierna. Den beskrevs överlag som en händelse som inträffat i omvärlden och där ansvaret framförallt fanns utanför landets gränser. Det talades om smittoeffekter, och den dominerande bilden var att den svenska

regeringen här hade en global utmaning att möta, och att svenska folket skulle ställas inför stora påfrestningar. Men regeringen betraktades inte som skyldig till problemet, utan kunde i hög grad framstå i rollen som problemlösare och krishanterare för att ställa till rätta det som andra orsakat.

Vid jämförelsen med tsunamin och svininfluensan framstår finanskrisen som ett spännande fall ur ett kriskommunikativt perspektiv. Förutsättningarna för regeringen att komma ur krisen med förtroendet i behåll var inte de allra bästa. En massiv mediebild av krisen etablerades snabbt och var svår att bortse ifrån. Allt tydde på att den öppna svenska ekonomin skulle komma att drabbas hårt av krisen. Dessutom visade samlade politiska erfarenheter att ekonomiska kriser ofta leder till en försvagad opinionsmässig ställning för partier som befinner sig i regeringsställning.

Inte mycket av detta hände nu i Sverige efter finanskrisen. Regeringen fick snarare ökat förtroende och stöd i samband med krisen, framstod som handlingskraftig och kompetent när det gällde den ekonomiska politiken och lyckades också behålla regeringsmakten efter riksdagsvalet 2010. Finanskrisen följde därför knappast standardmodellen för politisk förtroendeutveckling i samband med kriser, utan visar att det kriskommunikativa samspelet den här gången bidrog till ett något mer överraskande skeende.

Regeringen accepterade den bild av krisen som förmedlades och anpassade sitt eget budskap till denna bild. Det skapades en överensstämmelse mellan mediebild och regeringens egen kommunikation om finanskrisen. Utifrån denna grundläggande problembeskrivning vidtog sedan regeringen olika åtgärder som bekräftade den allvarliga situationen, men också pekade på att den svenska ekonomin var i god ordning och att den svenska regeringen var beredd att möta de utmaningar som den nya situationen krävde. Det bidrog till att allmänhetens förväntningar var låga. När regeringen framstod som handlingskraftig – och när medierna inte heller hade andra aktörers alternativa tolkningar att återge – är det inte särskilt överraskande att regeringens krishantering uppfattades positivt av den svenska allmänheten och att förtroendet inte påverkades negativt.

De ingående studier av kriskommunikation och opinionsbildning kring finanskrisen som har gjorts inom ramen för det här forskningsprojektet ska inte övertolkas. Resultaten av hur bilden av finanskrisen formades hösten 2008 bygger helt på en fallstudie som det inte är möjligt att dra mer generella slutsatser från. Andra kriser med samma förlopp kan ha lett fram till andra opinions- och förtroendemässiga konsekvenser. Det är inte ens säkert att en upprepad finanskris med samma mönster skulle leda till samma resultat som den som här har granskats.

För att gå utöver fallstudien och kunna samla mer generella kunskaper om kriskommunikationens villkor är det nödvändigt att fortsättningsvis göra mer systematiska studier på området, både vad avser olika sorters kriser och olika tidsperioder. Det är vidare nödvändigt att inkludera andra myndigheter än de

som har ett huvudansvar för samhällsekonomiska frågor, och andra medier än de som räknas till de traditionella nyhetsmedierna. Det är fullt tänkbart att förutsättningarna för myndigheternas kriskommunikation skiftar i olika samhällssektorer. Det är säkerligen också värdefullt att analysera på vilket sätt kriskommunikationen påverkas av det nya och snabbt föränderliga digitala medielandskapet, och inte minst av den kraftigt ökande användningen av sociala medier bland den svenska befolkningen.

Detta projekt har haft ett givet fokus på fallet finanskrisen, och det har byggts på en ingående analys av hur kommunikationsvillkoren för just denna kris kommit att formas i samspelet mellan regering, myndigheter, medier och medborgare. Ett helt nytt projekt med stöd från Samverkansområde Ekonomisk Säkerhet, SOES, kommer nu att ta vid där detta projekt avslutas och fokusera på mer generella utvecklingstendenser vad gäller den digitala kriskommunikationens villkor i en tid präglad av den snabbt accelererande medieutvecklingen.

LITTERATUR

- Altheide, D. & Snow, R. (1979). *Media Logic*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Andersson Odén, T., Ghersetti, M. & Wallin, U. (2005). *Tsunamins genomslag. En studie av svenska mediers bevakning*, Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Asp, K. (1986). *Måktiga massmedier*, Stockholm: Akademilitteratur.
- Bauman, Z. (2006). *Flytande rädsla*, Uddevalla: Daidalos.
- Beck, U. (1998). *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*, Uddevalla: Daidalos.
- Bennett, W. L. & Entman, R. M. (eds.) (2001). *Mediated Politics. Communications in the Future of Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bennett, W. L., Lawrence, R. & Livingston, S. (2007). *When the Press Fails. Political Power and the News Media from Iraq to Katrina*. Chicago: University of Chicago Press.
- Benton, M. & Frazier, P. J. (1991). "The Agenda-Setting Function of the Mass Media at Three Levels of 'Information Holding'". I David L. Protess & Maxwell McCombs, (red.) *Agenda Setting: Readings on Media, Public Opinion, and Policymaking*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Blumler, J. G. & Gurevitch, M. (1995). *The Crisis of Public Communication*, London: Routledge.
- Boomgaarden, H., van Spanje, J., Vliegenhart, R. & de Vreese, C. (2011). Covering the Crisis: Media Coverage of the Economic Crisis and Citizens' Economic Expectations. *Acta Politica*, 46: 353-379.
- Campbell, V. (2004). *Information Age Journalism. Journalism in an International Context*. London: Arnold.
- Chong, D. & Druckman, J. (2007). A Theory of Framing and Opinion Formation in Competitive Elite Environments. *Journal of Communication*, 57: 99-118.
- Cook, T. (2005). *Governing With the News: The News Media as a Political Institution*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Coombs, W. T. (1999). *Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding*, Thousand Oaks: Sage.
- D'Angelo, P. & Kuypers, J. (2010). *Doing News Framing Analysis: Empirical and Theoretical Perspectives*. New York: Routledge.
- Danielsson, L. (2007). *I skuggan av makten*, Stockholm: Bonnier Pocket.
- Easton, D. (1965). *A Systems Analysis of Political Life*, New York: Wiley.
- Elvander, N. (1980). *Skandinavisk arbetarrörelse*, Stockholm: Publica.

- Entman, R. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43: 51-58.
- Entman, R. (1993). *Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and US Foreign Policy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Evans, J. A. J. (2004). *Voters & Voting. An Introduction*, London: Sage.
- Falasca, K. (2013). *Framing the Financial Crisis. Political Actors' Influence on Journalistic News Frame*. Manuskript accepterat för International Communication Associations årliga konferens, London 2013.
- Falasca, K. & Nord, L. (2013). Structures, Strategies and Spin: Government Communication in Sweden, In Sanders, K. & Canel, M.J. (eds.) (2013). *Government Communication: Cases and Challenges*, Bloomsbury: Bloomsbury Academic.
- Falasca, K. & Shehata, A. (2013). *Priming Effects During the Financial Crisis: Accessibility and Applicability Effects Behind Government Approval*. Manuskript accepterat för International Communication Associations årliga konferens, London 2013.
- Fichtelius, E. (2007). *Aldrig ensam, alltid ensam. Samtalen med Göran Persson 1996-2006*, Stockholm: Norstedts.
- Färm, K., Jendel, L. & Nord, L. (2012). *Bilden av finanskrisen. En studie av svenska mediers nyhetsrapportering hösten 2008*. Sundsvall: Demicom.
- Gans, H. (2005). Deciding What's News. A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time.
- Ghersetti, M. & Odén A., T. (2010). *Pandemin som kom av sig. Om svininfluensan i medier och opinion*, Göteborg: JMG.
- Graber, D. (2005). *Mass Media and American Politics*, 7th ed., Washington: CQ Press.
- Grandien, C., Nord, L. & Strömbäck, J. (2005). *Efter flodvågskatastrofen. Svenska folkets åsikter om och förtroende för myndigheter, medier och politiker*, Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Hadenius, S. (1996). *Svensk politik under 1900-talet. Konflikt och samförstånd*, Stockholm: Tiden.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J. & Roberts, B. (1978). *Policing the Crisis. Mugging, the State, and Law and Order*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hellwig, T. (2007). Economic openness, policy uncertainty, and the dynamics of government support. *Electoral Studies* 26(4): 772-786.
- Hepp, A, Hjarvard, S. & Lundby, K. (2010): Mediatization – Empirical Perspectives: An Introduction to a Special Issue. *Communications*, 35: 223-228.

- Iyengar, S. & Kinder, D. R. (1987). *News that matters: Television and American opinion*. Chicago: University of Chicago Press.
- Johansson, C. & Nord, L. (2011). *Konsten att kommunicera oro utan att oro. Svenska myndigheter under finansskrisen 2008*, Sundsvall: DEMICOM, Mittuniversitetet.
- Kiousis, S., Bantimaroudis, P. and Hyun, B. (1999). Candidate Image Attributes: Experiments on the Substantive Dimension of Second Level Agenda Setting. *Communication Research*, 26: 414-428.
- Kivikuru, U. & Nord, L. (eds.) (2009). *After the Tsunami. Crisis Communication in Finland and Sweden*, Gothenburg: Nordicom.
- Lawrence, R. (2000). *The Politics of Force. Media and the Construction of Police Brutality*. CA: The University of California Press.
- Lewis-Beck, M. S. & Stegmaier, M. (2007). "Economic models of voting." I R. Dalton & H.-D. Klingemann (red.): *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford, Oxford University Press.
- Listhaug, O. & Wiberg, M. (1998). "Confidence in Political and Private Institutions", I H.D. Klingemann & D. Fuchs (red.): *Citizenry and the State*, Oxford: Oxford University Press.
- Manning, P. (2000). News and News Sources. A Critical Introduction.
- Mermin, Jonathan. (1999). *Debate War and Peace. Media Coverage of U.S. Intervention in the Post-Vietnam Era*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Mazzoleni, G. & Schulz, W. (1999). "Mediatization" of Politics: A Challenge for Democracy? *Political Communication*, 16: 247-261.
- McCombs, M. (2004). *Setting the Agenda. The Mass Media and Public Opinion*, Cambridge: Cambridge University Press.
- McCombs, M., Holbert, L., Kiousis, S. & Wanta, W. (2011). *The News and Public Opinion. Media Effects on Civic Life*. Malden: Polity Press.
- Mutz, D. (1998). *Impersonal Influence: How Perceptions of Mass Collectives Affect Political Attitudes*. New York: Cambridge University Press.
- Nadeau, R. Niemi, R. & Amato, T. (2000). Elite Economic Forecasts, Economic News, Mass Economic Expectations, and Voting Intentions in Great Britain. *European Journal of Political Research*, 38: 135-170.
- Newman, B. (1994). *The Marketing of the President. Political Marketing as Campaign Strategy*, Thousand Oaks: Sage.
- Newton, K. & Norris, P. (2000). "Confidence in Public Institutions: Faith, Culture, or Performance?", I Pharr, S. L. & Putnam, R. D. (red.): *Disaffected Democracies. What's Troubling the Trilateral Countries?*, Princeton: Princeton University Press.

- Nord, L. & Strömbäck, J. (2003). *Valfeber och nyhetsfrossa. Politisk kommunikation i valrörelsen 2002*, Stockholm: Selin & Partner.
- Nord, L., Trappel, J. & Nieminen, H. (red.) (2011). *The Media for Democracy Monitor. A Cross National Study of Leading News Media*, Gothenburg: Nordicom.
- Nord, L. & Olsson, E-K. (2013). Frame, Set, Match! Towards a model of successful crisis rhetoric, *Public Relations Inquiry*, Vol. 2. No. 1, pp- 79-94.
- Norris, 1999; Norris, 2000
- O'Hara, K. (2004). *Trust. From Socrates to Spin*, Cambridge: Icon Books.
- Offe, C. (1984). 'Crisis of Crisis Management: Elements of a Political Crisis Theory, In Offe, C (ed.) *Contradictions of the Welfare State*, Cambridge: MIT Press, pp. 35-64.
- Oscarsson, H. & Holmberg, S. (2013). *Nya svenska väljare*. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Papathanassopoulos, S., Coen S., Curran J., Aalberg T., Rowe D, Jones P., Rojas H. & Tiffe, R. *Journalism Practice*, Early Access.
- Pharr, S. L. & Putnam, R. D. (eds.) (2000). *Disaffected Democracies. What's Troubling the Trilateral Countries?*, Princeton: Princeton University Press.
- Peter, J. (2004). Our Long 'Return to the Concept of Powerful Mass Media' – A Cross-National Comparative Investigation of the Effects of Consonant Media Coverage. *International Journal of Public Opinion Research*, 16(2): 144-168.
- Putnam, R.D., Pharr, S. L. & Dalton, R. J. (2000). "Introduction: What's Troubling the Trilateral Countries?, I Pharr, S. L. & Putnam, R. D. (red.) (2000). *Disaffected Democracies. What's Troubling the Trilateral Countries?*, Princeton: Princeton University Press.
- Roskos-Ewoldsen, D. R. & Roskos-Ewoldsen, B. (2009). "Current Research in Media Priming" I *The Sage Handbook of Media Processes and Effects*, (red). Robin L. Nabi och Mary B. Oliver. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Schaffner, B & Sellers, P. (2010). *Winning With Words: The Origins and Impact of Political Framing*. New York: Routledge.
- Scheufele, D. A. (2000). Agenda-setting, priming, and framing revisited: Another look at cognitive effects of political communication. *Mass Communication & Society* 3(2-3): 297-316.
- Schudson, M. (2003). *The Sociology of News*, New York: W.W. Norton & Co.
- Schulz, W. (2004). Reconstructing Mediatization as an Analytical Concept. *European Journal of Communication*, 19(1): 87-101.

- Sheafer, T. (2007). How to Evaluate It: The Role of Story-Evaluative Tone in Agenda Setting and Priming. *Journal of Communication*, 57(1): 21-39.
- Shehata, A. (2012). *Finanskrisen och förtroendet. Svensk medborgaropinion under finanskrisen hösten 2008*. Sundsvall: DEMICOM.
- Shehata, A. & Wadbring, I. (2012): Allt fler står utanför nyhetsvärlden. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red.): *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet.
- Shoemaker, P. & Reese, S. (1996). Mediating the Message. Theories in Influences on Mass Media Content.
- Strömbäck, J. (2009). *Makt, medier och sambälle: En introduktion till politisk kommunikation*. Stockholm: SNS Förlag.
- Strömbäck, J. (2008). Four Phases of Mediatization: An Analysis of the Mediatization of Politics. *The International Journal of Press/Politics*, 13(3): 228-246.
- Thompson, J. B. (2000). *Political Scandal. Power and Visibility in the Media Age*, Oxford: Polity.
- Wadbring, I. (2012). *Journalistikens kommersialisering – mera myt än sanning? Innehållets förändring i svensk dagspress 1960-2010*. Stockholm: Institutet för mediestudier.
- Wolfsfeld, G. (2004). *Media and the Path to Peace*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wolfsfeld, G. (2011). *Making Sense of Media and Politics: Five Principles in Political Communication*. New York: Routledge.
- Zaller, J. (1992). *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.

RAPPORTER FRÅN DEMICOM

Följande rapporter finns utgivna av Demicom. Rapporterna kan laddas ner från hemsidan: www.miun.se/demicom. Tryckta rapporter beställs från Mittuniversitetet, Grafisk service: grafiskservice@miun.se, tel: 060-14 86 00.

1. Johansson, C. & Nord, L. (2011). Konsten att kommunicera oro utan att oroa. Svenska myndigheter under finanskrisen 2008. Demicom nr 1. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-80-7
2. Shehata, A. (2012). Finanskrisen och förtroendet. Demicom rapport nr 2. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-83-8
3. Grusell, M. (2012). Unga om reklam. Demicom nr 3. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-82-1
4. Johansson, C., Miller, V. D., & Hamrin, S. (2011). Communicative Leadership. Theories, Concepts, and Central Communication Behaviors. Demicom nr 4. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-81-4
5. Lundgren, L., Strandh, K., & Johansson, C. (2012). De sociala intranätens praxis. Användning, nytta och framgångsfaktorer. Demicom nr 5. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-84-5
6. Jendel, L. & Nord, L. (2012). Från dörrknackning till gröna pajasnäsor – en studie av riksdagspartiernas särskilda medel inför valet 2010. Demicom nr 6. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-85-2
7. Lundgren, L. Strandh, K. & Johansson, C. (2012). The practices of the social intranets. Usage, benefits and success factors. Demicom nr 7. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-86-9
8. Westlund, O. (2012). Från gammalt till nytt. Om tidningsledarskap och nyhetsanvändning. Demicom nr 8. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-87-6
9. Färm, K-A., Jendel, L. & Nord, L. (2012). Bilden av finanskrisen. En studie av svenska mediers nyhetsrapportering hösten 2008. Demicom nr 9. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87103-54-4

10. Olsson, J. & Johansson, C. (2013). Kommunikationens värde i offentlig verksamhet. En nulägesanalys av Trafikverket. Demicom nr 10. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-88-3
11. Nord, L. & Shehata, A. (2013). Finanskrisen, förväntningarna och förtroendet. Demicom nr 11. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-89-0